

Cultuur als spiegel van de samenleving

Een vergelijkend onderzoek naar gemeentelijk cultuurbeleid in twee grote gemeenten en hun rol bij een gesubsidieerd inclusief cultuuraanbod voor hun inwoners

Student: M.M. Doup
Studentnummer: 2075660
Studie: Management van de Publieke Sector
Vak: Thesis
Begeleider: Dr. A.C. Wille
Datum: 10 maart 2021
Woordenaantal: 12929

**Universiteit
Leiden**

Governance and Global Affairs

Voorwoord

Beste lezer,

Voor u ligt de masterscriptie 'Cultuur als spiegel van de samenleving', welke is geschreven ter afsluiting van mijn masterstudie Management van de Publieke Sector. Voor deze thesis heb ik onderzoek gedaan naar het gemeentelijk cultuuraanbod van de steden Rotterdam en Amsterdam, en hun rol in het toegankelijk en inclusief maken van het gesubsidieerde culturele aanbod voor de inwoners van beide steden. Ik ben met dit onderzoek op mooie, leerzame en interessante bevindingen gestuit. Het is een uitdagend onderzoek geweest, op zowel professioneel als persoonlijk vlak.

Allereerst wil ik mijn begeleider, Dr. Anchrit Wille, in het bijzonder bedanken voor haar nuttige tips, kritiek, feedback en begeleiding. Ook wil ik graag de medewerkers van de gemeenten Rotterdam, Amsterdam en externe adviseurs bedanken voor hun medewerking en openheid. Mijn speciale dank gaat uit naar Olga Smit en Cor Wijn voor het delen van hun kennis en expertise. Ook Dr. Eduard Schmidt wil ik bedanken voor de uitgebreide feedback. Verder wil ik Jolanda den Heijer, Sofie Delpeut en Prof. dr. Frits van der Meer bedanken voor het vertrouwen wat zij in mij hebben gesteld. Jullie weten waarom. Marlène, bedankt voor de motiverende woorden, de feedback en het meelezen! I owe you. Aan mijn familie en vrienden: Bedankt voor de steun, wijze, lieve woorden, en alle goede zorgen.

Lieve Tom,

Je was mijn grootste criticus, de motivatie om door te zetten en rust op momenten dat zij meer dan welkom was. Het was alles wat ik nodig had, en zoveel meer. Bedankt daarvoor. M.

Samenvatting

Op 11 april 2019 publiceerde de Raad voor Cultuur haar advies "Cultuur dichterbij, dicht bij cultuur". Het rapport adviseert over het culturele stelsel in de periode 2021 tot en met 2024 en wil zorgdragen voor de toegankelijkheid van cultuur voor zoveel mogelijk mensen in de samenleving (Raad voor Cultuur, 2019). De Raad stelt dat cultuur als het ware zuurstof is voor de samenleving. Zij werkt als een verbindende factor die ons kan raken, veranderen en verwonderen (Raad voor Cultuur, 2019). Al in de verkenning 'Toekomst Cultuurbeleid' in 2017 stelt de Raad dat als het Rijk, provincies en gemeenten gezamenlijk cultuurbeleid voeren met de doelstellingen die de Raad voor Cultuur heeft geformuleerd, er in steden volwaardige culturele infrastructuur en ecosystemen ontstaan (Raad voor Cultuur, 2017).

In de grote steden Rotterdam en Amsterdam is de samenstelling van de bevolking bijzonder divers te noemen en is er aandacht en focus nodig voor die diversiteit (Parool, 2019).

De Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur benoemt in haar advies 'De stad is meervoud' in 2018 dat in Rotterdam een groeiende kloof aanwezig is tussen de gesubsidieerde culturele sector en het informele veld, wat van nature cultureel meer divers en inclusiever is. Ook in Amsterdam benoemt de Amsterdamse Kunstraad in het advies "De Volgende Stap" in 2019 over inclusiviteit een soortgelijk probleem. De afstand tussen gesubsidieerd cultuuraanbod en de Amsterdamse bevolking is te groot (Amsterdamse Kunstraad, 2019). Beide steden onderstrepen het belang van cultuuraanbod op lokaal niveau wat dicht bij hun bevolking staat, zeker als die bevolking in grote mate aan het veranderen is (Gemeente Amsterdam, 2019, Gemeente Rotterdam, 2019). De volgende onderzoeksvraag is hierbij centraal komen te staan:

Hoe maken de steden Rotterdam en Amsterdam met gemeentelijk cultuurbeleid inclusief gesubsidieerd cultuuraanbod voor hun inwoners mogelijk en hoe zijn de verschillen tussen beide steden te verklaren?"

Met dit onderzoek, van een kwalitatief en exploratief karakter, is onderzocht hoe gemeentelijk cultuurbeleid in deze twee grote steden kan bijdragen aan een inclusief gesubsidieerd cultuuraanbod voor inwoners van beide steden.

Sleutelwoorden: *Inclusie, cultuur, cultuurbeleid, gemeentelijk cultuurbeleid, cultureel aanbod*

Inhoudsopgave

Samenvatting	2
1. Inleiding	6
1.1 Aanleiding	6
1.2 Probleemstelling	6
1.3 Maatschappelijke en wetenschappelijke relevantie	8
1.4 Leeswijzer	9
2. Context – Hedendaags cultuurbeleid in Nederland	11
3. Theoretisch kader	14
3.1 Cultuurbeleid	14
3.1.1 Cultuurbeleid in andere landen	15
3.2 Inclusiviteit	16
3.3 Betrokken actoren in het cultuurbeleid	19
3.5 Beleidsinstrumenten	20
3.7 Samenvatting	23
4. Methoden	24
4.1 Onderzoeksopzet	24
4.2 Operationalisatie	26
4.2.1 Methode van dataverzameling	26
4.2.2 Selectie van documenten	27
4.2.3 Documentanalyse	28
4.2.4 interviewmethode en analyse	31
4.3 Betrouwbaarheid en validiteit	32
5. Resultaten	33
5.1 Amsterdam en Rotterdam in beeld	33
5.2 Het cultuurbeleid en haar doelstellingen in beide steden	38
5.3 Beleidsinstrumenten voor een inclusief cultuurbeleid	41
5.3.1 Analyse van de beleidsinstrumenten	41
5.3.2 cultuurbeleidsinstrumentarium in Rotterdam en Amsterdam	42
6. Conclusie en aanbevelingen	46
6.1 Antwoord op de hoofdvraag	46
6.2 Aanbevelingen	48
6.2.1. Praktische aanbevelingen	48
6.2.2. Aanbeveling eventueel vervolgonderzoek	48
Literatuurlijst	50

Bijlagen	56
Bijlage 1 – Lijst respondenten.....	57
Bijlage 2 – interviewschema	58
Bijlage 3 – Interviewvragen medewerkers gemeenten	59
Bijlage 4 – Interviewvragen medewerkers non-profit/particuliere organisatie	60
Bijlage 5 – lijst van gebruikte documenten voor documentanalyse	61
Bijlage 7 – Brief aan Raad voor Cultuur over adviesaanvraag 2021 -2024	62
Bijlage 8 – Fragment bijlage adviesaanvraag minister OCW aan Raad voor Cultuur	63
Bijlage 9 – Kernpunten Cultuurprofielen Rotterdam en Amsterdam	64

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

In het advies “Cultuur dichterbij, dicht bij cultuur” van de Raad voor Cultuur is, op verzoek van minister van Engelshoven van Onderwijs, Cultuur & Wetenschap, een advies uitgebracht over het cultuurstelsel in Nederland voor de periode 2021-2024. Het huidige Rijkscultuurstelsel bestaat bijna 25 jaar en heeft ervoor gezorgd dat er sprake is van een levendige cultuurpraktijk in Nederland. De wereld verandert en dit laat ook zijn sporen na in de cultuursector. Hoe wij cultuur tot ons nemen, distribueren en creëren is onderhevig aan veranderingen. Door verstedelijking, mondialisering, digitalisering en regionalisering komen nieuwe uitingen van cultuur om de hoek kijken en ontstaan er nieuwe patronen in het ervaren van cultuur. Het huidige stelsel is op deze veranderingen onvoldoende voorbereid en daar moet volgens de raad verandering in komen.

Cultuur kan de verbindende factor zijn die een samenleving versterkt en unieke ervaringen biedt (Raad voor Cultuur, 2019). Deze verbindende factor wordt als noodzaak gezien om als burger op een inclusieve manier te kunnen deelnemen aan de maatschappij (UNESCO, 1982,79,78) De noodzaak wordt niet alleen vanuit UNESCO en de Raad voor Cultuur en het ministerie van OCW benadrukt (Raad voor Cultuur, 2019), ook gemeentelijke en landelijke kunstfondsen en raden voor cultuur brengen adviezen uit over het belang van inclusiviteit en toegankelijkheid van de culturele sector (RRKC, 2019). Deze veranderingen in het culturele landschap vormen een trend die wordt doorgezet in het Nederlandse cultuurbeleid. Steeds meer steden betrekken het thema in hun lokale cultuurbeleid en ook vanuit de VNG en de Raad voor Cultuur wordt het belang benadrukt voor gemeenten om cultureel aanbod te faciliteren welke dicht bij haar inwoners staat (Raad voor Cultuur, 2019).

1.2 Probleemstelling

Om de vier jaar brengt de Raad voor Cultuur haar advies uit op de toekenning van de Rijkssubsidies aan de culturele instellingen in Nederland die daartoe een aanvraag hebben ingediend bij het ministerie van OCW (Raad voor Cultuur, 2020). Met het verkrijgen van Rijkssubsidies maken culturele instellingen deel uit van de Basisinfrastructuur voor een periode van 4 jaar. In de maand juni brengt de Raad haar advies over deze aanvragen uit aan minister van Engelshoven (OCW) en op Prinsjesdag maakt de minister bekend welke

aanvragen worden gehonoreerd en deel uitmaken van de Basisinfrastructuur voor de aankomende vier jaar.

In juni 2020 brengt de Raad voor Cultuur haar advies ook uit over de cultuurplannen van de steden Rotterdam en Amsterdam. Het advies komt voor de stad Rotterdam minder positief naar voren dan de stad Amsterdam. Amsterdam krijgt 86 miljoen euro, wat 44 procent van het beschikbaar budget van de BIS is. Rotterdam komt in de G4-top op de laatste plaats te staan (NRC, 2020) maar investeert van de G4-steden het meeste geld aan cultuur voor haar inwoners. De verhoudingen qua verdeling van budget voor de rijkere G4-steden Amsterdam en Utrecht gunstiger dan voor de armere steden Rotterdam en Den Haag (NRC, 2020), terwijl men eerder zou denken dat het meeste geld gaat naar die steden die zelf over minder financiële middelen beschikken (NRC, 2020)

De gemeente Rotterdam onderschrijft in haar cultuurnota in 2019 dat in een inclusieve stad mensen, van jong en oud, hoog- tot laagopgeleid en met of zonder beperking dezelfde kansen moeten krijgen op het gebied van scholing, werk, inkomen, wonen, zorg, cultuur, sport en vertegenwoordiging in het bestuur. Hierbij is het belangrijk om zoveel mogelijk hindernissen weg te nemen zodat Rotterdammers veel makkelijker aan het sociale en maatschappelijke leven kunnen meedoen in de stad (Gemeente Rotterdam, 2020). Ook de gemeente Amsterdam benadrukt de kracht van diversiteit in haar stad. Volgens de gemeente Amsterdam mag niemand aan de kant blijven staan of het gevoel krijgen er niet bij te horen. Hoe meer mensen kunnen deelnemen in het Amsterdamse leven, hoe dynamischer de stad uiteindelijk wordt. (Gemeente Amsterdam, 2020).

Om diversiteit en inclusie in het gesubsidieerde culturele aanbod te waarborgen, is de Code Culturele Diversiteit en Inclusie (CDI) in 2010 vanuit de culturele sector in het leven geroepen met steun van het ministerie van OCW. Zowel in het huidige als het vorige regeerakkoord is opgenomen dat culturele instellingen die subsidie van de overheid ontvangen de code zouden moeten hanteren (Code Culturele Diversiteit en Inclusie, 2019) om aanspraak te kunnen blijven maken op de aangevraagde subsidie(s). In de steden Rotterdam en Amsterdam is veel aanbod van kunst en cultuur aanwezig en zij huisvesten verschillende musea, theaters,

bioscopen, creatieve broedplaatsen en bieden ruimte aan creatief talent. Toch blijft de afspiegeling van de samenleving in het cultuuraanbod deze grote steden achter (NRC, 2020).

De focus van dit kwalitatieve en exploratieve onderzoek zal liggen op het maken van een concrete, vergelijkende analyse van het gemeentelijk cultuurbeleid in Amsterdam en Rotterdam aan de hand van de cultuurnota's van beide steden uit zowel de huidige als aankomende periode, aangevuld met analyses van relevante beleidsstukken en interviews met beleidsmedewerkers uit beide gemeenten. De onderzoeksvraag die in dit onderzoek centraal is gesteld, luidt:

Hoe maken de steden Rotterdam en Amsterdam met gemeentelijk cultuurbeleid inclusief gesubsidieerd cultuuraanbod voor hun inwoners mogelijk en hoe zijn de verschillen tussen beide steden te verklaren?"

Om de hoofdvraag zo goed mogelijk te kunnen beantwoorden is het belangrijk om informatie te verzamelen en kennis op te doen over hoe beide gemeenten inclusiviteit een rol geven in hun gemeentelijk cultuurbeleid en hoe dit zijn vertaalslag vindt in het gesubsidieerde culturele aanbod in de beide steden. Ook is het van belang om met de gemeenten zelf in gesprek te gaan en te onderzoeken of de bevindingen in de nota's en beleidsstukken in de praktijk hun weerslag vinden. Dit heeft aanleiding gegeven om de volgende deelvragen op te stellen:

- *Hoe verschilt de beleidscontext van het cultuurbeleid in Rotterdam en Amsterdam?*
- *Wat zijn de verschillen in doelstellingen als het gaat om inclusiviteit en diversiteit in cultuurbeleid tussen Rotterdam en Amsterdam?*
- *Welke verschillende beleidsinstrumenten worden ingezet om deze doelstellingen te realiseren in Rotterdam en Amsterdam?*

1.3 Maatschappelijke en wetenschappelijke relevantie

Vanuit maatschappelijk oogpunt dient het belang van een hoogwaardig cultuur- en kunstaanbod voor iedere inwoner van een stad te worden benadrukt. Essentieel hiervoor is de toegankelijkheid hiertoe (Raad voor Cultuur, 2019; NRC, 2019). De Raad voor Cultuur onderschrijft de behoefte die burgers hebben aan identificatie met het culturele leven in hun

omgeving en één van de doelen van inclusief cultuurbeleid is aansluiting vinden op de behoeften van burgers (Raad voor Cultuur, 2019).

Vanuit de wetenschap is er een ‘standaard’ handboek over Nederlands cultuurbeleid, namelijk *Cultuur, Koningen en Democraten* (Pots, 2000). Dit boek kan echter, vanwege de Nederlandse taal, niet worden voorgeschreven aan internationale studenten, terwijl studenten wel de ambitie lijken te hebben om zich na hun studies in het Nederlandse cultuurbeleid te storten (Van Meerkerk & Van der Hoogen, 2018). Om het cultuurbeleid in Nederland in een wat meer internationalere setting te plaatsen, is het boek *Cultural Policy in the Polder* in 2018 gepubliceerd over specifiek het Nederlandse cultuurbeleid, geschreven door een aantal Nederlandse onderzoekers die gespecialiseerd zijn in cultuurbeleid (Van Meerkerk & Van der Hoogen, 2018). In deze thesis komt echter ook een tweede component na het cultuurbeleid aan bod en dat is het begrip inclusiviteit.

Inclusiviteit is een begrip welke in een aantal organisatie- en managementstudies aan bod komt maar wat nog niet vaak wordt onderzocht (Ashikali, Groeneveld & Kuipers, 2020). Ashikali et al. (2020) stellen dat diversiteit in teams binnen organisaties wel wordt nagestreefd maar dat niet automatisch bijdraagt aan een inclusieve (werk)omgeving. Alhoewel deze thesis meer de focus heeft op inclusief cultuurbeleid, zal worden geprobeerd de reeds bestaande literatuur uit o.a. de organisatiwetenschappen en managementstudies aan te halen om zodoende een breder beeld te geven van academisch onderzoek over het onderwerp inclusiviteit.

Vanwege de snelle ontwikkelingen op het gebied van inclusiviteit en haar relatie tot de hedendaagse maatschappij, haar plek die zij inneemt en de impact op het cultuurbeleid is het interessant om vanuit wetenschappelijk oogpunt te onderzoeken hoe inclusiviteit een plek krijgt in Nederlands gemeentelijk cultuurbeleid.

1.4 Leeswijzer

Om antwoord te geven op de onderzoeksvraag is de volgende structurering aangebracht in dit onderzoek: Eerst wordt wat meer context gegeven over het hedendaagse Nederlandse cultuurbeleid. Hierop volgt het theoretisch kader welke een raamwerk biedt dat als leidend

kan worden beschouwd bij het analyseren van de documenten. Door middel van dit raamwerk wordt de analyse op de documenten uitgevoerd. Vervolgens vinden de interviews plaats met medewerkers van zowel de gemeente Amsterdam als Rotterdam en in de het hoofdstuk met de resultaten zullen de documentanalyse(s) en de uitkomsten van de interviews met elkaar worden gecombineerd. Met het combineren van deze gegevens kan worden onderzocht of en hoe de gemeenten Rotterdam en Amsterdam met hun cultuurbeleid gesubsidieerd cultuuraanbod voor hun inwoners inclusief maken.

2. Context – Hedendaags cultuurbeleid in Nederland

De Nederlandse overheid heeft zich de afgelopen jaren gereserveerd opgesteld in het willen bepalen wat kunst is en wat niet. Edwin van Meerkerk en Quirijn Lennert van den Hoogen betogen in hun boek *Cultural Policy in the Polder: 25 Years Dutch Cultural Policy Act* uit 2018 dat de geschiedenis van de verzuiling in de Nederlandse samenleving heeft bijgedragen aan een overheid die, om consensus met de verschillende groepen in de samenleving te bereiken, geen of weinig artistieke richtlijnen en criteria heeft gesteld met betrekking tot cultuurbeleid (Van Meerkerk & Van den Hoogen, 2018). Dit heeft geresulteerd in een culturele sector die grotendeels zelf afweging heeft moeten maken of kunst en cultuur van dermate artistiek niveau was. De overheid kiest niet zelf waar haar financiële steun aan wordt besteed maar laat dit over aan deskundigen. Zij adviseren via commissies, raden en colleges over de kunst welke wordt voorgelegd in de gunning van de subsidies (Oosterbaan Martinus, 1990).

In 1993 werd de Wet op het Specifiek Cultuurbeleid aangenomen. In plaats van het reguleren van de culturele sector omschrijft de wet enkel de rol van de overheid in de culturele sector en het biedt de overheid de mogelijkheid om speciale fondsen en subsidies direct aan culturele instellingen te geven. Verder zorgt de wet ervoor dat kunstfondsen over middelen beschikken om kunstenaars en artiesten van projectsubsidies te voorzien. Verder schrijft de wet voor dat cultureel beleid om de vier jaar kan worden aangepast en dit gaf het parlement de mogelijkheid om over een langere periode van tijd wat van het culturele beleid te vinden. De vierjaarlijkse beleidscyclus garandeerde een relatief veilige fundering voor de management en de planning van culturele instellingen, juist ook omdat de wet niet specifiek voorschrijft wat culturele instellingen moeten doen (Van Meerkerk & Van den Hoogen, 2018).

Rick van der Ploeg, de toenmalig Staatssecretaris van Cultuur tussen 1998 en 2002 heeft in zijn ambtsperiode het belang benadrukt om cultuurbeleid meer te richten op het publiek. Volgens hem was de culturele sector gedomineerd door specialisten die enkel de culturele elite op het netvlies had en niet het grote publiek. Hierbij merkte hij ook op dat dit selecte publiek bijzonder monochroom was, namelijk bestaande uit de oudere, blanke man uit een hogere inkomensklasse (Van Meerkerk & Van den Hoogen, 2018). De opgave van het cultuurbeleid om cultuur naar een breder publiek te brengen bleek echter een uitdaging. Deze selecte groep kunstliefhebbers zocht in kunst naar innovatie, originaliteit en een zekere

nieuwigheid. Het grotere publiek was juist meer opzoek naar ambacht, schoonheid, traditie en beleving (Van Meerkerk & Van den Hoogen, 2018).

“Zo is belangstelling voor klassieke muziek niet geheel af te meten aan het al dan niet bezoeken van een concertgebouw. Op televisie halen de tenor Pavarotti en de violist André Rieu immers hoge kijkcijfers, juist bij de laagopgeleide kijker. Bij Kruidvat of Blokker gaan klassieke cd's en literatuur evenals posters van werk van Van Gogh en Cobra goedkoop over de toonbank. Met een beetje fantasie is zelfs in Big Brother literatuur te herkennen: 1984 van George Orwell, met de kijker in de rol van *Big Brother is watching you*.”

Anita Twaalfhoven over hoge en lage cultuur in Boekman 65

Bron: A. Twaalfhoven, Boekman 65 (2006)

Het huidige Rijkscultuurbestel viert bijna haar 25-jarig bestaan. De culturele basisinfrastructuur (BIS) bevat een aantal culturele instellingen die vanuit culturele functie cultuur aanbieden, promoten of faciliteren in Nederland. Zes cultuurfondsen bieden de nodige ondersteuning om culturele instellingen, makers, culturele initiatieven en programma's (financieel) te ondersteunen. Niet alleen op landelijk vlak maar ook op regionaal en gemeentelijk niveau is cultuurbeleid van essentieel belang voor een inrichten van culturele ecosystemen (Raad voor Cultuur, 2017). Vanuit gemeentegeld worden investeringen gedaan voor grote culturele instellingen, midden- en kleinbedrijf in de culturele sector, muziekpodia, theaters, musea: allen worden zij medegefinancierd op regionaal en lokaal overheidsniveau.

Het huidige cultuurstelsel zorgt voor een levendige cultuur om ons heen. Maar de wereld verandert en maatschappelijke trends vinden hun weg ook in de culturele sector. Nu de beoordelingsronde voor subsidies in geweest, ziet de Raad voor Cultuur dat het huidige bestel onder druk is komen te staan (Raad voor Cultuur, 2017). Mondialisering, digitalisering, regionalisering en verstedelijking dragen bij aan nieuwe vormen van cultuur, cultuurbezoek en vrijetijdsbesteding. Deze ontwikkelingen geven het huidige cultuurbeleid de nodige uitdagingen mee. Minister van Engelshoven van Onderwijs, Cultuur & Wetenschap verzoekt de Raad voor Cultuur om een advies over het cultuurstelsel uit te brengen en op 11 april 2019 brengt de Raad het advies 'Cultuur dichtbij, dichtbij cultuur' uit aan de minister.

Kort samengevat luidt het advies van de Raad dat vier doelstellingen, namelijk 1) het vernieuwen van cultureel aanbod, 2) het creëren van meer ruimte voor verdieping, creatie en ontwikkeling, 3) het nastreven van een inclusief bereik en 4) het faciliteren van een gezonde culturele arbeidsmarkt, de basis kunnen zijn van een meer toekomstbestendig cultuurbeleid in Nederland, waarbij cultuur toegankelijk wordt voor zoveel mogelijk Nederlanders, op zowel lokaal als landelijk niveau (Raad voor Cultuur, 2019).

3. Theoretisch kader

3.1 Cultuurbeleid

Om Nederlands cultuurbeleid goed in te kunnen leiden in dit onderzoek, is het van belang eerst te omschrijven wat cultuur is en waarom beleid op cultuur op een bepaalde manier is vormgegeven. Ook wordt gekeken naar het cultuurbeleid in andere landen om weer te geven waar eventuele overeenkomsten en verschillen zichtbaar zijn tussen landen.

Cultuur beleven, ervaren, creëren, en hier een onderdeel van zijn is een van de elementen die is gewaarborgd in de rechten van de mens (UNESCO, 2001). Cultuur moet, volgens UNESCO, dezelfde status krijgen als sociale, burgerlijke en politieke rechten. Gelijke verspreiding van cultuur over de bevolking is daarom ook iets wat gewaarborgd moet worden (Zapata-Barrero, 2016). Cultuur is een manier of middel waardoor burgers sneller in de positie worden gebracht om verandering teweeg te brengen in hun directe omgeving (Zapata-Barrero, 2016). Cultuur kan ook beter worden begrepen door subculturen, populaire cultuur en zelfs microcultuur (Zapata-Barrero, 2016) en moet niet enkel worden gezien als zijnde een industrie en handelsartikel, maar ook als kapitaal en een goed dat moet worden gedistribueerd, verzekerd door middel van publieke instituten, sociale gebruiken en conventies (Zapata-Barrero, 2016).

Cultuur als begrip op zich is een brede definitie en kan misschien nog wel het beste worden omschreven als een manier van leven, puur gezien vanuit het vizier van kunst en erfgoed (Throsby, 2010, pp. 14-31). Het beleid hiervoor wordt wellicht het sterkst omschreven aan de hand van de theorie van Toby Miller en George Yudice (2002). Miller en Yudice definiëren in hun boek *Cultural Policy* (2002, pp. 246) het cultuurbeleid als institutionele ondersteuning die zowel esthetische creativiteit als collectieve manieren van leven kanaliseert in een systeem. Cultuurbeleid biedt volgens Miller en Yudice een bestuurlijk raamwerk voor cultuur welke aanzet tot acties die organisaties kunnen helpen om hun doelen te bereiken. Omdat cultuurbeleid vaak een netwerk vormt van relaties tussen de overheden, handelsovereenkomsten, inwoners, religie, vrijwilligersorganisaties en commerciële organisaties, kan het als een interdisciplinair beleid worden omschreven. Het raakt bijvoorbeeld aan belastingvraagstukken en subsidies, wettelijke taken zoals auteursrecht,

handelsovereenkomsten, werkgelegenheid, industriële relaties alsook de meer voor de hand liggende terreinen zoals de kunst- en mediasector (Miller & Yudice, 2002, pp. 246).

3.1.1 Cultuurbeleid in andere landen

De Noordse landen Zweden, Noorwegen, Denemarken, Finland en IJsland hebben vanaf de jaren '50 van de vorige eeuw door middel van intensieve uitwisseling van ideeën eenduidig beleid ontwikkeld voor artistieke creativiteit en het participeren in de kunsten. Dit algemene beleid is samengevoegd onder de term Noords cultuurbeleid (*Nordiska ländernas kulturpolitik*). Onder het algemene beleid wordt meer dan eens het onderscheid gemaakt tussen artistiek beleid en cultureel beleid (Nordisk Kulturfakta, pp. 13-22, 2018).

Artistiek beleid geeft de richtlijnen weer voor de makers van kunst en de condities waarin kunst mag en kan worden geproduceerd. Cultureel beleid geeft aan op welke manieren deze kunstvormen een bijdrage kunnen leveren aan de cultuur binnen de samenleving. Dit onderscheid laat cultureel beleid en artistiek beleid los naast elkaar staan in plaats van samengevoegd tot één. Dit beleid wordt ook wel het Noordse model voor cultuurbeleid genoemd. Dit beleid wordt gezien als een mix van het Franse en Britse cultuurbeleidsmodel. De Britse overheid heeft na de oorlog in 1946 de Britse regering een Raad voor Cultuur in het leven geroepen die zich met het ontwikkelen van specifiek cultuurbeleid bezighoudt, onder advies van experts en kunstkenneren (Nordisk Kulturfakta, pp.13-22, 2018). De Noordse landen hebben altijd instituten gehad welke zich bezighielden met cultuurbeleid maar dit voornamelijk tot uiting bracht door middel van delegatie van beleid. Hierbij is, net zoals in Nederland, sprake van een flexibel cultuurbeleid met als verschil een sterker onderscheid tussen cultuurbeleid en artistiek beleid. Het Noordse model heeft een hoog niveau van decentralisatie. De Noordse Rijksoverheid structureert beleid en formuleert doelen ter bevordering van toegankelijkheid van kunst en cultuur en de lagere overheden en instituten implementeren dit beleid (Nordisk Kulturfakta, pp.13-22, 2018). Wat het Noordse model verder typeert is niet enkel het ondersteunen en faciliteren van de zogeheten *high-art* maar zeker ook populaire initiatieven of *grassroots*-initiatieven. *Grassroots*-initiatieven kenmerken zich door onderneming uit noodzaak, zijn impulsief en vaak niet van tevoren gepland en brengen het gemis van representatieve cultuur in kaart. Veel *Grassroots*-organisaties en initiatieven hebben sterke wortels in de hiphop- en straatcultuur en weten een jong(ere)

publieksgroep aan zich te binden (Cultuurplan Rotterdam, 2019). Het is typerend voor het Noordse model om verantwoordelijkheden binnen de hogere en lagere overheid met elkaar te delen. Omdat beleid op verschillende niveaus en onder verschillende omstandigheden plaatsvindt en er veel ruimte is voor bottom-up initiatieven, is participatie- en inclusiepercentage niet direct terug te zien in het algemene beleid. Het neemt geen uitgesproken standpunt in.

De Nederlandse overheid kiest niet zelf waar haar financiële steun aan wordt besteed maar laat dit over aan deskundigen. Zij adviseren via commissies, raden en colleges over de kunst die wordt voorgelegd (Oosterbaan Martinius, 1990). Zodoende vormen overheid, publiek, kunstenaars en deskundigen reeds jarenlang een zogeheten ‘figuratie’ waarin een altijd veranderende dynamiek van afhankelijkheidsrelaties blijft ontstaan. Binnen deze figuratie blijven diverse opvattingen en verschillen circuleren en voeden daarmee de spanning en dilemma’s met betrekking tot kunstbeleid (Oosterbaan Martinius, 1990). Aan de andere kant blijft daarbij altijd wel het gemeenschappelijk doel voor ogen om verschillen te kunnen overbruggen. In deze tijd en dag is de Nederlandse samenleving gelijkwaardiger naar elkaar geworden en divers genoeg om niet enkel een relatief kleine, selecte groep van kunst en cultuur te voorzien (Van Meerkerk & Van den Hoogen, 2018) en dit creëert tegelijkertijd de vraag of en hoe het culturele aanbod aansluit bij een steeds divers wordende samenleving. Hier komt het onderdeel inclusiviteit aan bod en haar rol in het Nederlandse cultuurbeleid.

3.2 Inclusiviteit

Zoals in de inleiding is besproken, stelt de Raad voor Cultuur in de tweede doelstelling van haar advies dat iedereen in Nederland ongeacht leeftijd, culturele achtergrond, inkomen en woonplaats toegang moet hebben tot cultuur. Een inclusieve benadering van het publiek moet worden nagestreefd en niemand mag worden uitgesloten (Raad voor Cultuur, 2019).

Wetenschappelijk onderzoek naar het begrip inclusiviteit is veelal gericht op inclusie op de werkvloer (Ashikali et al., 2020) en specifiek ook op de rol van de manager binnen een organisatie. De literatuur die wordt toegepast in dit onderzoek wordt toegepast op een beleidscontext en naar de rol van de actoren die bij cultuurbeleid betrokken zijn. In zekere zin kan de beleidscontext dan ook worden gezien als een organisatie. Belangrijk om te vermelden in het behandelen van de literatuur is dat cultuurbeleid en de literatuur over inclusiviteit

elkaar niet vaak raken maar dat dit, gezien het onderzoek ook over beleidscontext gaat, een mogelijkheid biedt om het begrip inclusiviteit in een bredere context te kunnen beschrijven vanuit wetenschappelijk perspectief.

Om het begrip inclusie toe te kunnen passen in dit onderzoek zal allereerst een algemene omschrijving van het begrip worden gedefinieerd. Aansluitend wordt het begrip toegespitst op het gebied van cultuur. (Jansen et al., 2014) omschrijven hoe het begrip inclusie vanuit de sociale psychologie wordt gedefinieerd. Volgens het onderzoek is de mate van inclusie afhankelijk van de samenhang tussen onszelf en onze andere groepsleden. Inclusie wordt als gemakkelijker ervaren naarmate groepsleden meer op elkaar lijken. Echter, in onze huidige maatschappij is de samenstelling van de bevolking niet homogeen te noemen (CBS, 2019). Jansen en collega's (2014) benoemen tevens de grote uitdaging om te kunnen begrijpen onder welke condities mensen in diverse groepen inclusie ervaren. Hierbij speelt mee dat het begrip inclusie vele vormen en definities heeft, wat een theoretische conceptualisatie definiëren kan bemoeilijken (Jansen et al., pp.1-3,2014).

Voor een algemene benadering van het begrip inclusie kunnen twee dimensies worden onderscheiden: toebehoren en authenticiteit. Toebehoren geeft weer tot hoever een individu waarneemt een deel van de groep te zijn (Shore et al., 2011). Authenticiteit duidt in hoeverre een individu de vrijheid ervaart om zichzelf te kunnen zijn binnen deze groep. Authenticiteit en het begrip uniekheid verhouden zich echter verschillend tot elkaar. Uniekheid geeft weer tot hoever de identiteit van een individu niet meer overeenkomt met die van andere groepsleden. Deze term benadrukt dan ook meer de uitzonderingspositie van een individu binnen een groep. Authenticiteit daarentegen benadert de positie van het individu van een andere kant en omschrijft in hoeverre een individu wel zichzelf kan zijn zonder dat dit van invloed hoeft te zijn op de andere groepsleden (Shore et al., 2011). Het artikel van Shore en collega's (2011) presenteert het begrip inclusiviteit in de vorm van een *framework* waarbinnen het begrip meer ruimte krijgt en het belang van inclusiviteit binnen een groep benadrukt.

Inclusiviteit wordt vaak als een begrip gezien dat voor ieder persoon weer anders van betekenis is. Inclusiviteit is een gevoel of beleving wat persoonlijk door iemand wordt ervaren. Of je ergens bij hoort, de juiste kleding draagt, niet opvalt in een groep of misschien juist wel.

Het is meestal gebaseerd op ervaring en perceptie en kan gepaard gaan met verschillende gedachtes of gevoelens. Vanuit wetenschappelijk onderzoek heeft het begrip inclusie de afgelopen jaren veel aandacht gekregen maar blijft een nieuw concept waarover nog weinig consensus bestaat. Er zijn zowel meningsverschillen over de theoretische oorsprong en het daadwerkelijke gebruik van het concept (Shore et al., 2011). Het gebrek aan consensus leidt ertoe dat het begrip wordt verhinderd om op een nuttige manier te worden gebruikt (Shore et al., 2011). Door middel van *de optimal distinctiveness theory* (ODT) van Brewer kan een definitie van inclusiviteit worden gegeven binnen een kader (Brewer, 1991). Binnen de onderzoeken van Shore et al. (2011) en Brewer (1991) leggen zij de focus op het individu binnen een groep. Hierbij is onderzocht hoe het individu zich verhoudt binnen een werkgroep. Sociale identificatie openbaart zich volgens Shore et al. (2011) in mensen die gehecht raken aan elkaar door middel van een overeenkomstige verbinding in een sociale groep. ODT geeft inzicht in de spanning van menselijke behoefte voor validatie en gelijkheid ten opzichte van anderen enerzijds en anderzijds het willen zijn van een individu met een eigen, uniek karakter (Brewer, 1991). Brewer benoemt dat het een menselijke behoefte is om ergens bij te willen horen en de balans te willen ervaren tussen uniek zijn en hetzelfde zijn als anderen (Brewer, 1991). Het conceptualiseren van inclusiviteit in termen van saamhorigheid en uniekheid kan worden beschreven aan de hand van een zogeheten raamwerk. In figuur 1 is dit visueel gemaakt en is te zien dat de begrip exclusiviteit zowel een laag gevoel van "behoren tot" als van "uniekheid" heeft. Inclusie heeft daarentegen juist een hoge mate van "behoren tot" en "uniekheid" in zich. Hierin valt te concluderen dat als een individu veel inclusie ervaart, een individu wordt behandeld als de rest van de groep maar zijn unieke eigenschappen weet te behouden.

Figuur 1. Raamwerk Inclusie

	Laag 'behoren tot'	Hoog 'behoren tot'
Lage 'waarde van uniek zijn'	Exclusie Individueel wordt niet behandeld als een gelijkwaardig lid van de groep terwijl er andere leden van de groep zijn die wel gelijkwaardig worden behandeld.	Assimilatie Individueel wordt wel behandeld als een gelijkwaardig lid van de groep maar wordt wel geacht zijn of haar uniekheid niet of weinig te laten zien.
Hoge 'waarde van uniek zijn'	Differentiatie Individueel wordt niet behandeld als een gelijkwaardig lid van de groep maar behoudt zijn of haar eigen uniekheid en dit wordt als waardevol binnen de groep ervaren.	Inclusie Individueel wordt behandeld als een gelijkwaardig lid van de groep en behoudt zijn of haar eigen uniekheid.

Bron: Shore et al. (2011) Journal of Management Vol. 37 No. 4, Juli 2011 p. 1262-1289

3.3 Betrokken actoren in het cultuurbeleid

Hoe hoog de mate van inclusie in een organisatie of beleidsveld is, hangt ook af van de representatie in verschillende groepen. Rosabeth Moss Kanter beschrijft in haar boek *Men and Women of the Corporation* uit 1977 op de werking van representatie in grote groepen mensen en het belang voor het gevoel wat mensen kunnen hebben om ergens bij te horen (Kanter, pp. 381-296 1977). Het onderzoek richt zich op de verhouding tussen mannen en vrouwen op de werkvloer maar geeft tevens een algemene inkijk in het idee van groepsgevoel en inclusie. Dit is niet enkel van toepassing op gender maar gaat meerdere groepen in de samenleving aan (Kanter, pp. 381-396, 1977).

Kanter benoemt in haar onderzoek (1977) dat in essentie vier groepstypes kunnen worden geïdentificeerd als een basis voor proportie en verhouding in groepen mensen. Een uniforme (*uniform*) groep is een groep die enkel uit een bepaald type mens bestaat. De verhouding tussen mensen van een eigen groep en mensen van andere groepen is 100:0. Een scheve groep (*skewed*) is een groep die grotendeels uit een type mens bestaat maar ook voor een klein deel bestaat uit personen met een andere identiteit. Hierbij is de verhouding vaak 85:15. Bij een gekantelde (*tilted*) groep is de verhouding 65:35 en bij een gebalanceerde (*balanced*) groep is de verhouding tussen groepen mensen ongeveer 50:50. Met de gebalanceerde groep treedt vaak weinig tot geen vorm van assimilatie op. Zoals Shore et al. (2011) reeds beschrijven assimileert een persoon waardoor hij opgaat in een groep, terwijl hij zijn uniekheid

ondergeschikt stelt. In een gebalanceerde groep mensen met een evenredige vertegenwoordiging kan worden gesteld dat inclusiviteit hier het meest tot zijn recht komt (Kanter, 1977 Shore et al., 2011).

Volgens de onderzoeken van Kanter (1977) en Shore et al. (2011) is het van belang om een balans te vinden in de samenstelling van groepen mensen die samen iets ervaren of ondernemen om inclusiviteit te kunnen ervaren. Tevens kan gesteld worden dat in een gebalanceerde groep sprake is van een evenredige vertegenwoordiging van verschillende groepen mensen. Bij grote beleidsinterventies zijn verschillende actoren betrokken (Swanborn, 2007). Deze actoren worden in de Engelstalige literatuur ook wel *stakeholders* genoemd. Deze *stakeholders* zijn belanghebbenden of belangengroepen. Elke groep heeft als kenmerken dat het specifieke belangen behartigt en al dan wel niet zichtbare doeleinden heeft die kunnen conflicteren met andere *stakeholders*. Bij groepen stakeholders met specifieke belangen kan een gebalanceerde samenstelling leiden tot een hoge mate van inclusie voor de leden van een groep.

De overheid is volgens Swanborn (2007) maar slechts een van de actoren in een beleidsproces. De overheid is hierin niet te duiden als één herkenbare vorm maar een divers, meervoudig en moeizaam te beheersen systeem dat samen met individuen, groepen en organisaties elk een eigen belang nastreven (Swanborn, 2007). Volgens Swanborn (2007) kan een op verandering gericht beleid enkel succes hebben als onderlinge belangen van de talrijke actoren met elkaar worden afgestemd. Op deze manier ontstaat er een netwerk van belanghebbenden en wordt het mono-centrisch sturingsmodel vervangen door een poly-centrisch sturingsmodel. Swanborn spreekt hier dan ook over een 'netwerkbenadering'. Als men de aanwezigheid van een of meerdere actoren verwaarloost dan loopt elk beleid vast. Het bovenstaande benadrukt het belang van de beleidscontext en de stakeholders die hierin zijn betrokken. Als we de theorie over actoren van Swanborn (2007) koppelen aan de theorie van Kanter, waarin representatie in groepen leidt tot een evenredige vertegenwoordiging, kan worden gesteld dat beleid, of het maken van beleid, succesvol kan zijn als alle betrokken actoren bij het ontwikkelen van beleid evenredig zijn vertegenwoordigd.

3.5 Beleidsinstrumenten

Om beleid tot uitvoering te brengen, is het van belang om beleid sturing en instrumenten mee te geven. Veel beleidsinterventies zijn ontworpen om de omstandigheden die van invloed zijn op het keuzegedrag van mensen te verbeteren (Swanborn, 2007). Verder beschrijft Swanborn dat de literatuur over verschillende interventies zijn te onderscheiden in drie sturingsmodellen, te noemen het *communicatieve sturingsmodel*, *economische sturingsmodel* en *juridische sturingsmodel*. Deze drie sturingsmodellen worden respectievelijk ook wel beschreven als het geven van een preek, het voorhouden van een wortel en het gebruiken van een knuppel (Swanborn, 2007). Verder specificeert Swanborn in zijn boek een uitbreiding van deze drie sturingsmodellen, namelijk algehele staatsonthouding, informatieoverdracht, financiële prikkels, voorschriften en overheidsvoorzieningen.

Swanborn geeft echter een brede en algemene definitie van sturingsmodellen. Om de algemene sturingsmodellen van Swanborn in de onderzoeksresultaten vorm te geven met betrekking tot cultuurbeleid, is een indeling gemaakt met de definitie van cultuurbeleidsinstrumenten, beschreven door Cor Wijn (2003) in een door hem opgestelde handleiding voor gemeentelijk cultuurbeleid (2003). In het cultureel beleidsinstrumentarium zijn acht beleidsinstrumenten te onderscheiden. Deze acht beleidsinstrumenten zijn een cultuurnota, financiële voorzieningen, accommodatiebeleid, overleg met het culturele veld, gemeentelijk informatiebeleid, kortingspassen, kunstprijzen en faciliteren van openluchtevenementen (Wijn, 2003). Met de uitgebreide typologie van de sturingsmodellen (Swanborn, 2007) gecombineerd met de definitie welke Wijn (2003) beschrijft, kan worden gekeken naar een specifiekere indeling van beleidsinstrumenten met betrekking tot cultuurbeleid (zie Tabel 1).

Tabel 1.

Indeling beleidsinstrumenten typologie Swanborn (2007) en Wijn (2003)

<i>Beleidsinstrumenten cultuurbeleid Wijn (2003)</i>	<i>Indeling type sturingsmodel Swanborn (2007)</i>
Cultuurnota	Communicatief /economisch/ juridisch (Informatieoverdracht, voorschriften, financiële prikkels)
Financiële voorzieningen	Economisch (Financiële prikkels)

Accommodatiebeleid	Economisch (Financiële prikkels)
Overleg met het culturele veld	Communicatief (Voorschriften)
Gemeentelijk informatiebeleid	Communicatief (Informatieoverdracht, voorschriften)
Kortingspassen	Economisch (Financiële prikkels)
Faciliteren openluchtevenementen	Economisch, communicatief (Financiële prikkels, voorschriften)

Bron: Handleiding voor gemeentelijk cultuurbeleid, C. Wijn, 2003 & Evalueren, P. Swanborn, 2007.

Om de vier jaar brengt de overheid een cultuurnota uit waarin de plannen, doelstellingen en activiteiten op het gebied van cultuurbeleid staan omschreven. Om als gemeente te kunnen beslissen welke instellingen en evenementen subsidie moeten krijgen, maken (vooral grotere) gemeenten gebruik van de mogelijkheid om de uitgangspunten en doelstellingen van het cultuurbeleid in een nota vorm te geven. De cultuurnota moet een aantal onderwerpen bevatten: de reikwijdte van cultuur, inventarisatie van de culturele activiteiten en een overzicht van in behandeling genomen en toegekende subsidieaanvragen (Wijn, 2003). Vervolgens moet de nota de uitgangspunten van het cultuurbeleid weergeven, alsmede de doeleinden, middelen en criteria van de beleidsuitvoering. Tot slot geeft de nota een duidelijk omschreven traject van het te implementeren beleid en de aangekondigde maatregelen (Wijn, 2003). In dit onderzoek is de keuze gemaakt om voornamelijk de cultuurnota's van de huidige en aankomende periode te betrekken omdat zij als document een alomvattend beeld geeft van het cultuurbeleid in een gemeente. In deze nota's worden de beleidsinstrumenten uiteengezet welke kunnen worden gebruikt om de gestelde doelen te kunnen bereiken. Door een analyse uit te voeren die is in te delen in de gecombineerde definitie van Swanborn (2007) en Wijn (2003) kan antwoord worden gegeven op deelvraag 3 van dit onderzoek namelijk: *Welke verschillende beleidsinstrumenten worden ingezet om deze doelstellingen te bereiken in Rotterdam en Amsterdam?*

3.7 Samenvatting

Cultuurbeleid kan worden gezien als een institutionele manier van steun of mogelijkheden bieden die zowel esthetische creativiteit als collectieve manieren van leven kanaliseert in een systeem. Zij biedt een bestuurlijk raamwerk waarbij het voor organisaties inzichtelijk wordt op welke manieren zij cultuur kunnen aanbieden en onderhouden voor publiek (Miller & Yudice, 2002). Volgens Shore et al. (2011) en Kanter (1977) wordt inclusiviteit het beste bereikt met een gebalanceerde groep waarin verschillen tussen personen niet opvallen of in mindere mate een rol spelen. Inclusiviteit heeft, gezien de trend van de afgelopen jaren, een belangrijke positie ingenomen in cultuurbeleid. Dit culturele beleid wordt door verschillende actoren bedacht en uitgevoerd. Door onderzoek te doen naar de actoren in het gemeentelijk cultuurbeleid van Rotterdam en Amsterdam kan meer inzicht worden verkregen op de invloed van deze actoren in een al dan wel niet inclusief cultuuraanbod. De actoren in cultuurbeleid bestaan uit deskundigen, publiek, makers en de overheid. Volgens Swanborn moet elke beleidsverandering rekening houden met de belangen van zoveel mogelijk actoren. Zodra deze worden vergeten of ontbreken kan dit leiden tot het vastlopen van een beleidsproces. Actoren maken cultuurbeleving en aanbod mogelijk (Oosterbaan Martinius, 1990). De code Diversiteit en Inclusie biedt een belangrijk *frame* waarin de kennis en mogelijkheden over inclusief cultuurbereik en aanbod kunnen worden geplaatst. Door inzichtelijk te maken welke culturele beleidsinstrumenten van invloed zijn op het faciliteren van inclusief cultureel aanbod kan worden onderzocht hoe inclusief cultuuraanbod mogelijk wordt gemaakt vanuit gemeentelijk beleid. Door een doelstellingenanalyse uit te voeren op de geïnventariseerde doelstellingen van beide gemeenten kan volgens Swanborn (2007) en Wijn (2003) van meer geabstraheerde doelstellingen naar een concreter doelstellingenoverzicht worden toegewerkt. Dit maakt het makkelijker om een vergelijking te maken tussen de beide steden en hun beleid.

4. Methoden

Dit hoofdstuk zet uiteen welke onderzoeksmethoden zijn gebruikt om dit onderzoek uit te voeren. Allereerst worden de gebruikte methoden uitgelegd, om vervolgens tot operationalisering over te gaan. Vervolgens wordt weergegeven op welke wijze de dataverzameling heeft plaatsgevonden. Afsluitend is een paragraaf gewijd aan de validiteit en betrouwbaarheid van het onderzoek.

4.1 Onderzoeksopzet

Omdat nog maar weinig onderzoek en theorie beschikbaar is over inclusief gemeentelijk cultuurbeleid zal dit kwalitatieve onderzoek een exploratief karakter hebben. Deze methode van onderzoek is essentieel nu er weinig bekend is over het te onderzoeken onderwerp (Swanborn, 2017). Het onderzoeksonderwerp is nog niet helemaal afgebakend en onderlinge relaties tussen variabelen zijn nog niet bekend. Door vragen te stellen en veel te lezen komt een verdere focus en wordt materiaal gebruikt wat zich openbaart bij toeval of een soort van uitlokken (Swanborn, 2017). Verder zijn in dit onderzoek twee manieren van dataverzameling gebruikt: Dataverzameling door middel van *deskresearch* en het houden van diepte-interviews. Door verschillende methoden met elkaar te combineren wordt gebruik gemaakt van triangulatie (Neuman, 2014). Triangulatie van methoden zorgt ervoor dat een breder overzicht aan data beschikbaar is, waardoor de validiteit van het onderzoek wordt verhoogd en triangulatie zorgt er tevens voor dat data, omdat zij elkaar aanvullen, gedetailleerder en specifiekere kunnen worden toegepast in de onderzoeksresultaten (Neuman, 2014).

De data verkregen uit de document-analyse is objectief en cijfermatig van aard. Door gebruik te maken van meerdere manieren van data-verzameling is geprobeerd om meer diepgang te verkrijgen door interviews af te nemen bij medewerkers van de gemeenten Amsterdam en Rotterdam. Zodoende krijgt het begrip *inclusiviteit*, wat door ieder persoon weer anders wordt ervaren (Shore et al., 2011), meer inhoud, juist omdat de ervaring van inclusie zo persoonlijk kan zijn.

In dit onderzoek is gekozen voor een *vergelijkende multiple case study* omdat dit onderzoek de focus heeft op twee gemeenten en hun cultuurbeleid. Omdat dit onderzoek kwalitatief en exploratief van aard is, is een representatieve steekproef niet nodig (Neuman, 2014). Ook ligt de focus op onbekende of minder voorkomende onderwerpen, namelijk inclusiviteit in het gemeentelijk beleid van de twee grootste steden van Nederland.

Neuman (2014) beschrijft dat casestudy onderzoek op een intensieve manier kan plaatsvinden en de focus op veel kleine details binnen een case kan liggen. Een casestudy beschrijft meer interne karaktereigenschappen van een case en biedt de mogelijkheid om van microniveau, en het onderlinge handelen van individuen, naar een macroniveau te gaan. Omdat dit onderzoek een exploratief karakter heeft, kan het aanzet zijn tot vervolgonderzoek en door op kleine schaal een casestudy uit te voeren kan een aanzet worden gegeven tot het selecteren van grotere groepen cases (Neuman, 2014).

4.2 Operationalisatie

Aangezien dit een verkennend onderzoek is, worden er geen hypothese of verwachtingen getoetst. Het verkennend onderzoek heeft als focus om nieuwe inzichten te generen die uiteindelijk nieuwe verwachtingen en hypothesen kunnen worden (Neuman, 2014).

De concepten zijn in het theoretisch kader onderbouwd met bevindingen uit de literatuur. De concepten die in het theoretisch kader worden behandeld zijn de concepten inclusiviteit en cultuurbeleid. In Tabel 2 zijn, aan de hand van de literatuur in hoofdstuk 2, indelingen gemaakt op welke manier de concepten zijn te

Tabel 2. Tabel met indicatoren en metingen van de gebruikte concepten te meten in de resultaten.

Concepten	Indicatoren	Meting/bron
Cultuurbeleid	- Beleidsinstrumenten - Cultuurbevorderingen - Financiering - Subsidie - Accommodatie - Culturele waarden	- Rapporten - Cultuurnota gemeenten Rotterdam en Amsterdam - Regioprofielen Amsterdam en Rotterdam - Semigestructureerde interviews
Inclusiviteit	- Authenticiteit - Identiteit - Inclusie - Vertegenwoordiging - Programmering - Personeel - Publiek - Partners	- Adviesrapport Raad voor Cultuur - Rapport SCP - Semigestructureerde interviews

4.2.1 Methode van dataverzameling

Voor dit onderzoek is een doelstellinganalyse uitgevoerd aan de hand van de typologie van Swanborn (2007). De typologie van Swanborn heeft inzicht geboden in drie sturingsmodellen, namelijk het economische sturingsmiddel, het juridische sturingsmodel en het communicatieve sturingsmodel. Swanborn geeft hiermee een hele brede definitie van

beleidsuitingen. Om een beleidsanalyse zo goed mogelijk toe te passen op cultureel beleid, is ervoor gekozen om de theorie van Wijn (2003) te combineren met de sturingsmodellen van Swanborn (2007). Op deze manier kan op een meer verfijnde manier een analyse worden gemaakt van de beleidsinstrumenten en doelstellingen zonder dat begrippen of definities te snel worden ingedeeld in een bepaalde categorie. Dit gecombineerde schema van beide theorieën wordt in Tabel 4 nader uiteengezet.

Tabel 3. Indeling beleidsinstrumenten typologie Swanborn (2007) en Wijn (2003)

<i>Beleidsinstrument cultuurbeleid Wijn (2003)</i>	<i>Indeling typologie Swanborn (2007)</i>
Cultuurnota	Communicatief, economisch, juridisch/ informatieoverdracht, voorschriften, Financiële prikkels
Financiële voorzieningen	Economisch/ financiële prikkels
Overleg met het culturele veld	Communicatief/ voorschriften
Gemeentelijk informatiebeleid	Communicatief/ informatieoverdracht, voorschriften
Kortingspassen	Economisch/ financiële prikkels

Bron: Handleiding voor gemeentelijk cultuurbeleid, C Wijn, 2003 & Evalueren, P. Swanborn, 2007.

4.2.2 Selectie van documenten

Het adviesrapport van de Raad voor Cultuur en de kunstraden van de gemeenten Amsterdam en Rotterdam over inclusiviteit zijn bestudeerd voor dit onderzoek om een inzichtelijk te krijgen hoe landelijk beleid doorwerkt in lokaal cultuurbeleid. Samen met de cultuurnota's van de beide steden vormen zij de kern van dit onderzoek omdat zij de huidige status van zowel landelijk als gemeentelijk beleid op het meest actuele niveau weergeven. De focus van de daarnaast te onderzoeken stukken lag voornamelijk op niet-persoonlijke documenten zoals (kranten)artikelen, jaarverslagen, nota's, boeken, adviezen en rapporten. Waar mogelijk is data aangevuld met kwantitatieve data zoals gegevens van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) en het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP). Tenslotte zijn de websites van het ministerie van OCW en de Raad voor Cultuur met betrekking tot actuele cijfers over de Nederlandse culturele sector geraadpleegd op momenten waar dit nodig en wenselijk was. In bijlage 6 is een lijst opgenomen met de documenten die gebruikt zijn voor het onderzoek.

Voor meer achtergrondinformatie over de beide steden en hun politieke landschap is gebruik gemaakt van de regioprofielen van beide steden en de coalitieakkoorden van de regerende coalities in de huidige periode. Voortvloeiend uit de documentanalyse zijn interviewvragen opgesteld. Vervolgens zijn personen benaderd die in hun functie en werkzaamheden rechtstreeks met cultuurbeleid en inclusiviteit in de culturele sector te maken hebben. Het onderzoek gaat onder andere over het ontstaan van cultuurbeleid, de doelstellingen en beleidsinstrumenten en de mate van inclusiviteit in de culturele sector. Met de documentanalyse is gezocht naar beleidsdoelstellingen van beide steden, het culturele karakter, de uitdagingen en kansen die binnen beide gemeenten liggen en de plek van inclusiviteit in de beide steden.

4.2.3 Documentanalyse

Door het uitvoeren van een document-analyse is inzichtelijk gemaakt wat de doelstellingen van beide gemeenten zijn op het gebied van cultuurbeleid en inclusiviteit. In tabel 5 is weergegeven op welke manier de document-analyse kan worden toegepast in de verwerking van de resultaten en op welke deelvragen de documentanalyse specifiek antwoord geeft.

In een onderzoek naar beleidsdoelstellingen worden de doelstellingen geïnventariseerd en geanalyseerd (Swanborn, 2007). Een opsomming van deze doelstellingen alleen voldoet niet, het is bij een analyse van belang om de onderlinge relaties in kaart te brengen en zichtbaar te maken in het onderzoek (Swanborn, 2007). Swanborn benoemt dat een systematische analyse van doelstellingen de mogelijkheid biedt om nauwkeurig en specifiek groepen, situaties, sectoren, organisaties of personen in kaart te brengen voor wie het desbetreffende beleid van invloed is (Swanborn, 2007). Het betekent niet automatisch dat alle beleidsdoelstellingen in een analyse plaats moeten vinden, soms kunnen verschillende analyses elkaar aanvullen. Een doelstellingenanalyse kan volgens Swanborn (2007) op verschillende manieren starten. Zij kan beginnen vanuit een algemeen normatief standpunt, vanuit een inventarisatie van belangen en doelstellingen van betrokkenen of vanuit de interventies en de gevolgen ervan (Swanborn, 2007). Als het begin van een analyse met een normatief standpunt wordt gemaakt, dan wordt uitgegaan van een fundamenteel principe wat verder wordt uitgediept. Het bezwaar van enkel een normatief uitgangspunt is dat andere fundamentele principes niet als reële opties worden beschouwd terwijl zij dit wel kunnen zijn. Met het inventariserend standpunt, of descriptief standpunt wordt een inventarisatie gemaakt van alle beleidsdoelstellingen en vanuit daar

openbaart zich dit tot meer algemene doeleinden. Dit heeft als nadeel dat de belanghebbenden doelstellingen niet objectief en eerlijk op tafel kunnen leggen. Volgens Swanborn (2007) denken mensen vaak in een relatief kleine verzameling van algemene waarden en concretiseren in mindere mate wat de bredere context van deze waarden zijn. En of zij al dan wel niet in strijd zijn met andere algemene waarden.

Een doelstellingsanalyse kan voordelig zijn in het kader van en beleidsonderzoek (Swanborn, 2007). Zo wordt inzichtelijk wat de rangschikking en hiërarchie van beleidsdoeleinden kan zijn, worden missende relaties tussen doel en middel (interventie) zichtbaar, de consistentie kan beter worden beoordeeld en kritiek kan worden geleverd op eenzijdige belangen. Ook kan een doelstellingsanalyse inzicht geven in het op verschillende manieren behalen van een doel. Verder leidt een inventarisatie van doelstellingen tot een kader voor een effectenoverzicht waarin de verschillende effecten van beleidsdoelstellingen tegen elkaar kunnen worden afgewogen als er keuzes moeten worden gemaakt (Swanborn, 2007).

Tabel 5
Documentanalysegegevens

Stap	Bronnen	Doel	Deelvraag
1.Documentanalyse	-interne documenten -beleidsnota's -rapporten -adviesnota's -regioprofielen	Analyseren van doelstellingen Analyse van beleidsinstrumenten	1,2
2.semi- gestructureerde interviews	- interviews met 4 ambtenaren - vragenlijsten met 3 beleidsmedewerkers	Betekenis geven aan de gestelde doelstellingen en beleidsplannen, bieden van achtergrond van de beleidscontext. Achterhalen hoe ambtenaren en medewerkers doelstellingen en beleid interpreteren	1,2,3
3. Vergelijkende analyse	- een combinatie van de documentanalyse en de uitkomsten van de interviews	- Overeenkomsten en verschillen ontdekken tussen de interpretatie van beleidsmedewerkers op het gebied van inclusiviteit in cultureel aanbod en de	2,3

Om dit onderzoek te kunnen voorzien van verdiepende, kwalitatieve data is gebruik gemaakt van interviews. Aan de hand van de documentanalyse is een vragenlijst opgesteld. De structuur van het interview is semigestructureerd. De nadruk is gelegd op het doorvragen op de antwoorden van de respondenten. Met behulp van open vragen wordt de kans vergroot dat er meer informatie beschikbaar komt. Aan de hand van een interviewschema zijn vragen opgesteld welke overeenkomen met eerder opgedane kennis vanuit de theorie en documentanalyse. De interviews zijn afgenomen bij twee beleidsadviseurs van de gemeente Amsterdam, twee beleidsadviseurs van de gemeente Rotterdam en drie beleidsmedewerkers die werkzaam zijn in de culturele sector en met inclusiviteitsvraagstukken te maken hebben. Een respondent is zowel werkzaam bij het Amsterdamse Fonds voor de Kunst (AFK) als de Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur (RRKC). Deze respondent kon vanwege de werkzaamheden, kennis en expertise een kwalitatief goede interne vergelijking maken tussen het AFK en zijn equivalent, de RRKC.

4.2.4 interviewmethode en analyse

Bij de interviews voor de gemeente Amsterdam is één interview direct telefonisch afgenomen en het andere interview is door middel van een opgestuurde vragenlijst en e-mail correspondentie beantwoord. Bij de gemeente Rotterdam zijn beide interviews telefonisch afgenomen. Bij het interview met de medewerker van het Amsterdamse Fonds voor de Kunst is het interview ook rechtstreeks telefonisch afgenomen en de andere twee vragenlijsten zijn via de mail beantwoord. In bijlage 1 is een lijst opgenomen met de respondenten die aan dit onderzoek hebben meegewerkt.

Door eerst open te coderen en alle begrippen een code te geven is een eerste opzet gemaakt voor een selectie. Vervolgens is door middel van axiale codering een indeling ontstaan die heeft geholpen om uitspraken van verschillende respondenten meer te categoriseren. Dit is een iteratief proces waarbij telkens heen en weer wordt geschoven tussen het open en axiaal coderen omdat bij een eerste selectie indelingen nog wel eens kunnen veranderen. Dit proces blijft zich heen en weer bewegen totdat alle interviews zijn bekeken en gestructureerd. Door middel van selectief coderen kunnen uitspraken en bevindingen uit de interviews worden toebedeeld aan bepaalde resultaten en bevindingen uit de document-analyse en zodoende kan een meer volledig beeld van de resultaten en daarmee ook conclusie worden gegenereerd (Neuman, 2014). Deze methode is ook toegepast bij het analyseren van de data die is verkregen uit de interviews die zijn afgenomen.

Bij de onderdelen verwoording van de geïnterviewde en de interpretatie van de interviewer kan, aangezien het om verwoording en interpretatie gaat, het voorkomen dat objectiviteit in het geding komt en er ruis ontstaat. Om dit te voorkomen is ervoor gekozen om het transcriberen van de interviews woordelijk uit te werken. Op deze manier is voorkomen dat de onderzoeker de gesproken tekst vergeet of zelf interpreteert (Swanborn, 2017). Met behulp van achtereenvolgens open coderen, axiaal coderen en selectief coderen (Neuman, 2014) zijn de interviews geanalyseerd en is de verkregen data verwerkt.

4.3 Betrouwbaarheid en validiteit

Het opnemen en transcriberen van de interviews maakt het mogelijk de data te controleren. Dit verhoogt de validatie en betrouwbaarheid van het onderzoek.

In dit onderzoek is bewust gekozen voor interviews afnemen en dit geeft diepte aan de data die wordt verzameld. Het nadeel van interviews is dat de resultaten niet noodzakelijkerwijs gegeneraliseerd kunnen worden. Omdat dit onderzoek kwalitatief en exploratief van karakter is, zou het niet kunnen generaliseren van resultaten uit de interviews geen belemmering mogen vormen bij het inzichtelijk maken van kwalitatieve data.

Bij dit onderzoek is er sprake van een zwakte en dat is dat kwalitatieve data uit interviews wordt gegenereerd. Met het verwerken van de gegevens uit zowel de interviews als documentanalyse wordt veel gebruik gemaakt van letterlijk citeren om de betrouwbaarheid van de gegevens en de verwerking hiervan zo veel mogelijk te vergroten. Beide manieren van gegevens verzamelen voor dit onderzoek zullen van significante bijdrage zijn om dit onderzoek op een dusdanige manier vorm te geven dat kan worden gesproken over een aanvulling in de kennis over inclusief cultuurbeleid. Neuman (2014) stelt dat validatie ook oprechtheid betekent. Bij dit onderzoek is het doel om zo authentiek mogelijk te werk te gaan en ruimte over te laten voor meerdere varianten van "de waarheid" of het verhaal (Neuman, 2014). Gelet op het begrip inclusiviteit, wat meer zegt over beleving, gevoelens en gedachten van mensen, is het een toegevoegde waarde om buiten de cijfers om naar het begrip en haar plaats in de samenleving te kijken om op deze manier meer inzicht in een dynamisch, vloeibaar en verre van eenzijdig begrip (Shore et al., 2011) te krijgen.

5. Resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het onderzoek besproken. Om dieper op het cultuurbeleid van beide steden in te kunnen gaan is het van belang om de lokale kleur, het karakter, van beide gemeenten weer te geven. Dit karakter is van invloed op de beleidscontext van de beide steden en daarmee ook het culturele beleid. In de eerste paragraaf wordt het gemeentelijke karakter van de steden beschreven. In de tweede paragraaf wordt dieper ingegaan op het cultuurbeleid en haar doelstellingen. In de derde paragraaf komen de beleidsinstrumenten met betrekking tot inclusief cultuurbeleid aan bod en in de vierde paragraaf zijn (waar mogelijk) aanbevelingen gegeven over het cultuurbeleid.

5.1 Amsterdam en Rotterdam in beeld

Amsterdam

Amsterdam is de hoofdstad van Nederland en een metropool met ongeveer 872.779 inwoners. Volgens de laatste berekeningen zal dit aantal in 2039 de 1 miljoen hebben bereikt. De stad kenmerkt zich door de grote internationale aanwas en het rijke verleden waarin Amsterdam te boek stond als een belangrijke handelsstad (Iamsterdam, 2020). Dit heeft de stad een historische rijkdom opgeleverd die tot op de dag van vandaag nog steeds te zien is als men door de stad loopt en het ene naar het andere monument te zien krijgt (Iamsterdam, 2020). De grootste bedrijfstak in Amsterdam zijn de financiële instellingen, gevolgd door handel, zakelijk gespecialiseerde diensten en de communicatie- en informatiesector (CBS, 2017).

Rotterdam

Rotterdam is, op Amsterdam na, de stad met de meeste inwoners van Nederland en de grootste havenstad van Europa met een groot, divers en internationaal karakter (Regioprofiel Rotterdam, 2018). Van bovenaf gezien ligt Rotterdam in een verstedelijkt gebied wat zich uitstrekt van Dordrecht aan de oostkant tot Hoek van Holland aan de westkant. Hiertussen bevindt zich een belangrijk rivierengebied met een diversiteit aan landschap, natuur en cultuur. Het water heeft ervoor gezorgd dat Rotterdam zich als regio heeft ontwikkeld tot een gebied met een sterke internationale oriëntatie en dito bevolking. In Rotterdam speelt de

financiële sector een minder belangrijke rol. De belangrijkste bedrijfstakken in Rotterdam zijn, onder invloed van de Rotterdamse haven, de handel, vervoer, opslag en industrie (CBS, 2017).

De samenleving is divers en legt de vraag bij de stad neer om zich te blijven ontwikkelen om inwoners de ruimte en mogelijkheden te bieden om volwaardig mee te kunnen draaien in de maatschappij (Regioprofiel Rotterdam, 2018). Om deze reden is de stad Rotterdam een relevante casus voor dit onderzoek, juist omdat zij zichzelf profileert als een wereldstad met een internationale en diverse aantrekkingskracht. In Tabel 6 zijn een aantal gegevens over de beide steden verwerkt die de verschillen en overeenkomsten tussen beide steden in beeld brengen. Minister van Engelshoven brengt in 2018 een advies naar buiten.

Tabel 6

Gegevens Amsterdam en Rotterdam

	Rotterdam	Amsterdam
Inwonersaantal (per 2020)	651.376	872.779
Nationaliteit (%)	Westers:25,6% Marokko:13,4% Antillen:7,7% Suriname:15,5% Turkije:14,1% Overig:23,7%	Westers:35,1% Marokko:15,9% Antillen: 2,5% Suriname:13,2% Turkije:9,2% Overig:24,1%
Autochtoon of migratie	47,7% autochtoon, 52,3% migratie (waarvan 38,9% Niet-Westerners)	44,4% autochtoon, 55,6% migratie (waarvan 36,1 % Niet-Westerners)
Gemiddeld jaarinkomen per inwoner	€24.100	€29.600
Opleidingsniveau	Laag opgeleid:32% Middelbaar opgeleid:38% Hoogopgeleid:30%	Laag opgeleid:23% Middelbaar opgeleid:29% Hoogopgeleid:48%
Coalitie van politieke partijen na gemeenteraadsverkiezingen 2018	VVD, D66, GroenLinks, PvdA, CDA en ChristenUnie-SGP	GroenLinks, D66, PvdA en SP
Aantal subsidies toegekend aan culturele instellingen door de gemeente (per 2021)	94 toekenningen	115 toekenningen
Aantal inwoners wat gebruik maakt van gesubsidieerd cultuuraanbod	75%	n.b.

Bron: www.allecijfers.nl (2020)

Inwonersaantal

Amsterdam heeft met bijna 880.000 inwoners het hoogste inwonersaantal van Nederland. Volgens de laatste berekeningen zal dit aantal in 2039 rond de 1 miljoen inwoners zijn. Rotterdam komt op de tweede plaats met bijna 652.000 inwoners. Beide steden staan bekend

om hun internationale karakter en bieden van oudsher onderdak aan verschillende nationaliteiten.

Nationaliteit

Amsterdam is een stad met een kleine 169 nationaliteiten en groeit gestaag in het aantal inwoners (Alle cijfers Amsterdam, 2020). Rotterdam heeft een inwonersaantal met 175 nationaliteiten (Alle Cijfers Rotterdam 2020).

Autochtoon of migratie

In beide steden hebben inwoners met gemiddeld 47% een autochtone afkomst. Het merendeel van de mensen met een migratieachtergrond in Amsterdam en Rotterdam zijn afkomstig uit Marokko, de Antillen, Suriname en Turkije.

Gemiddeld jaarinkomen per inwoner

In de stad Rotterdam hebben de inwoners gemiddeld een inkomen van €24.100 en in Amsterdam bedraagt dit €29.600. Het inkomen ligt in Amsterdam een stuk hoger en in Rotterdam worden meer bijstandsuitkeringen per 1000 inwoners verdeeld.

Opleidingsniveau

Het opleidingsniveau van de stad Amsterdam ligt gemiddeld hoger dan dat van Rotterdam. Volgens de feitenkaart opleidingsniveau Rotterdam (010, 2018) zijn er gemiddeld meer mensen met een lager opleidingsniveau in Rotterdam te vinden.

Coalitiesamenstelling

Na de gemeenteraadsverkiezingen van 2018 is in de gemeente Rotterdam een coalitie gevormd tussen de politieke partijen VVD, D66, GroenLinks, PvdA, CDA en ChristenUnie-SGP. Uit deze coalitie is een coalitieakkoord gesloten wat als titel *Nieuwe Energie voor Rotterdam* heeft gekregen (Coalitieakkoord Gemeente Rotterdam, 2018).

In Amsterdam heeft zich een coalitie gevormd tussen de politieke partijen GroenLinks, D66, PvdA en SP. Met deze coalitie is het coalitieakkoord gesloten met de titel *Een nieuwe lente, een nieuw geluid* (Coalitieakkoord Gemeente Amsterdam, 2018). Als overeenkomst hebben Rotterdam en Amsterdam dat GroenLinks in beide steden deel uitmaakt van de coalitie.

Gesubsidieerd cultuuraanbod in beide steden

Per 2021 krijgen subsidiëren beide steden een aantal culturele instellingen die cultuuraanbod mogelijk maken in de stad. Er is gekozen voor een duidelijk onderscheid tussen gesubsidieerd en niet-gesubsidieerd cultuuraanbod omdat bij het laatste minder zicht is op aantallen, publieksbereik en kwaliteit. Omdat elke instelling, die een aanspraak wil maken op subsidie, is het een vereiste om een plan in te dienen bij de gemeente en kunstraad waarin duidelijk staat beschreven op welke manier men denkt een publieksbereik te hebben. Rotterdam subsidieert 94 culturele instellingen, Amsterdam zit hier wat boven en subsidieert 115 culturele instellingen of projecten en biedt in dit opzicht dan ook meer gesubsidieerde cultuur aan ten opzichte van Rotterdam (Rotterdam Festivals, 2019).

Interessegebieden bevolking

Volgens Rotterdam Festivals, die met behulp van de gemeente Rotterdam en Whize, een commercieel segmentatiebedrijf, de publiekssamenstelling van Rotterdam in kaart heeft gebracht, is er cultuuraanbod voor iedereen in de stad (Rotterdam Festivals, 2020). De doelgroepen die zijn ontstaan door de segmentatiemethode zijn via verschillende gegevens samengesteld maar zijn uiteindelijk ingedeeld in 8 groepen. Deze groepen hebben de namen Stadse Alleseters, Elitaire Cultuurminnaars, Klassieke Kunstliefhebbers, Actieve Families, Randstedelijke Gemakszoekers, Digitale Kijkers, Stedelijke Toekomstbouwers en Wijkgerichte Vrijetijdsgenieters.

Op kleiner niveau zijn er enkele gegevens die opvallen. Stedelijke Toekomstbouwers en Wijkgerichte Vrijetijdsgenieters zijn in mindere mate terug te vinden in het cultuurpubliek in verhouding tot hun vertegenwoordiging in de stad. 36% van de mensen uit Rotterdam is een Stedelijke Toekomstbouwer. Van die 36% is slechts 27% publiek bij culturele instellingen. Dit geeft een verschil van -9% weer. 21 % van de inwoners van Rotterdam is een Wijkgerichte Vrijetijdsgenieter. Toch is ook bij deze groep 11% wat tot het publiek behoort bij culturele instellingen en laat een verschil van -10% te zien. Bij de doelgroep die cultuur als vanzelfsprekend zien is het omgekeerde zichtbaar. Stadse Alleseters laten een verschil zien

van +9%, Elitaire Cultuurminnaars +6% en Klassieke Kunstliefhebbers +1%. Dit geeft aan dat deze groepen relatief het vaakst te vinden zijn in de culturele instellingen (Rotterdam Festivals, 2019).

De gemeente Rotterdam geeft aan dat de Stedelijke Toekomstbouwers niet de enige groep zijn die missen in het bedenken van beleid, volgens respondent C: *“Wijkgerichte Vrijtijdsgenieters zijn heel vaak de Rotterdammers die hier al generaties lang wonen, die niet zo veel te besteden hebben en op de sociale verbanden gericht zijn. Die missen we ook, die verdienen ook de aandacht.”* (persoonlijke communicatie, 6 april 2020).

Recentelijk is uit publieksonderzoek gebleken dat ruim 8 op de 10 Amsterdammers in 2017 op zijn minst een keer naar een bioscoop, museum, concert, dansavond, toneelvoorstelling en podiumkunsten is geweest (MRA, 2018). Deze cijfers wijken niet af met de gegevens van de jaren voorafgaand aan dat jaar. Hoogopgeleide Amsterdammers bezoeken over het algemeen het meeste uitgaansgelegenheden en van de Amsterdamse bevolking tussen de 18 en 34 jaar heeft 94% cultuur bezocht en van de Amsterdammers met een leeftijd van 55 jaar of ouder is dit percentage 64%. Voornamelijk bioscopen zijn het meest populair onder de Amsterdamse bevolking, gevolgd door een museumbezoek. De MRA geeft aan dat met name het gesubsidieerde cultuuraanbod moeite heeft om een breed en divers publiek te bereiken. Hierin valt volgens de gemeente nog een grote inhaalslag te maken (MRA, 2018).

Waar de gemeente Rotterdam voor haar doelgroepbereik gebruik maakt van de commerciële methode van doelgroepsegmentatie, maakt Amsterdam nu nog geen gebruik van een doelgroepsegmentatie. Wel is Amsterdam daar inmiddels met Rotterdam Festivals over in gesprek. Respondent B vertelt hierover: *“Wij werken nu onder andere samen met Rotterdam Festivals om in Amsterdam een vergelijkbare maar net iets andere werkwijze toe te passen. Dat is er dan op gericht om cultuuraanbod zo breed toegankelijk mogelijk te maken. Instellingen hebben er gewoon baat bij dat zij in kaart weten te brengen waar hun bezoekers in geïnteresseerd zijn”*(persoonlijke communicatie, 20 april 2020).

5.1.1. Samenvatting

Beide steden hebben te maken met een grote inwonersaantallen die uit verschillende richtingen van de wereld zijn gekomen om in Rotterdam te wonen, werken en recreëren. Rotterdam heeft het grootste aantal inwoners met een niet-Westerse achtergrond en heeft

tevens te maken met een gemiddeld lager opleidingsniveau en inkomen ten opzichte van de stad Amsterdam. Rotterdam heeft, om goed zicht te kunnen krijgen op de beweegrichtingen van de doelgroepen die wat minder in beeld zijn, door het commercieel bedrijf Whize, die gebruik maakt van klantdata, een doelgroep segmentatie laten opstellen in samenwerking met Rotterdam Festivals. Rotterdam Festivals heeft op deze manier een uniek beeld van haar bevolking en consumentengedrag in kaart weten te brengen (Rotterdam Festivals, 2019), waarbij de verschillen tussen mensen niet enkel gebaseerd zijn op geslacht, afkomst en leeftijd maar ook levensstijl. Amsterdam geeft aan (persoonlijke correspondentie, 20 april 2020) dat zij, om op een soortgelijke manier de doelgroepen van de gemeente in kaart te brengen, ook de samenwerking aangaan met commerciële databedrijven die doelgroepen kunnen segmenteren.

5.2 Het cultuurbeleid en haar doelstellingen in beide steden

Tabel 7

Beleidsdoelstellingen inclusief cultuurbeleid gemeenten Amsterdam en Rotterdam 2017 - 2020

Amsterdam	Rotterdam
Samen met de bestuurscommissies worden de diversiteit van kunst en cultuur en de kleinschalige buurtinitiatieven die van grote waarde zijn voor het lokale, culturele klimaat en het leefklimaat in het algemeen gestimuleerd.	Ruimte voor initiatief en betrokkenheid van de bewoners van onze stad.
Een sterke, samenhangende kunst- en cultuursector door nieuwe coalities en verbindingen actief te stimuleren.	Aandacht voor de verbinding van kunst en cultuur met maatschappelijke thema's.

Als we naar de doelstellingen uit de beleidsperiode kijken dan valt het volgende op:

Meer ruimte voor initiatief en betrokkenheid

Als we naar de eerste doelstellingen kijken die van invloed zijn op inclusiviteit van cultuurbeleid dan is te zien dat beide gemeenten de voorkeur lijken te geven aan het willen creëren van meer ruimte voor buurtinitiatieven en betrokkenheid van bewoners. Amsterdam wil dit graag bereiken door in samenwerking met bestuurscommissies diversiteit van kunst en cultuur in kleinschalige buurtinitiatieven te stimuleren. Rotterdam geeft op dit thema aan dat

er meer ruimte moet zijn voor initiatief en betrokkenheid. Amsterdam maakt zijn doel concreter door aan te geven dat zij door middel van inzet van bestuurscommissies haar doel wil bereiken.

Verbinding in de cultuursector

De tweede doelstelling die beide gemeenten benoemen in hun cultuurbeleid is de verbinding is dat zij meer willen inzetten op de verbinding en samenhang van de kunst- en cultuursector. Rotterdam gaat hierbij voor aandacht voor de verbinding en Amsterdam zegt actief de verbindingen te willen stimuleren.

Tabel 8

Beleidsdoelstellingen inclusief cultuurbeleid gemeenten Amsterdam en Rotterdam 2021 - 2020

Amsterdam	Rotterdam
Groei van kunst en cultuur in de wijken en meer aandacht voor makers.	Cultuur in Rotterdam weerspiegelt de diversiteit en dynamiek van de stad en draagt bij aan verbinding en verbroedering;
Meer ruimte voor experiment, innovatie en de nachtcultuur;	Cultuur in Rotterdam is voor iedereen bereikbaar en toegankelijk, zodat alle Rotterdammers kunst en cultuur kunnen ervaren, beoefenen en beleven;
Verbreiding van cultuureducatie, talentontwikkeling en participatie;	Alle Rotterdammers kunnen in de lokale culturele infra- structuur participeren en vaardigheden en talenten ontwikkelen;

Als we naar de doelstellingen voor het aankomende cultuurbeleid in de periode van 2021 – 2024 kijken dan zijn er een aantal dingen die opvallen. Bij de gemeente Rotterdam wordt uitgebreider en explicieter benoemd dat diversiteit en toegankelijkheid van cultuur belangrijke thema's zijn. Zij zetten voor de aankomende periode meer in op het diverse karakter van haar stad en dat zij gereflecteerd moet worden in het beleid en cultuuraanbod wat de gemeente Rotterdam faciliteert.

Inclusie in cultuurbeleid (2017 – 2020)

De gemeente Rotterdam omschrijft in haar cultuurplan “Reikwijdte & armslag, Uitgangspuntennota voor het Rotterdamse Cultuurplan 2017-2020” uitgebreid haar visie over cultuur in de stad Rotterdam en haar doelstellingen (Gemeente Rotterdam, 2016). Hierbij wordt omschreven dat een sterk cultureel klimaat bijdraagt aan de leefbaarheid, levendigheid en aantrekkelijkheid van de stad Rotterdam.

De gemeente Amsterdam presenteert haar cultuurbeleid in de huidige periode van 2017-2020 in ‘hoofdpijnen in Kunst en Cultuur 2017 - 2020’. In deze nota’s staan de doelstellingen, beleidsinstrumenten en informatievoorzieningen van de gemeente met betrekking tot cultuurbeleid beschreven. en zijn een vertaling van het coalitieakkoord en het beleid wat de komende jaren wordt uitgevoerd.

Inclusie in cultuurbeleid (2021 - 2024)

De gemeente Rotterdam heeft drie uitgangspunten geformuleerd in haar cultuurplan die sterk verbonden zijn met het coalitieakkoord van de gemeente over de periode 2018-2022. Deze drie uitgangspunten zijn: Inclusiviteit, Innovatie en Interconnectiviteit (Gemeente Rotterdam, 2019). Rotterdam wil met haar coalitieakkoord uitdragen dat iedere inwoner van de stad Rotterdam gelijkwaardig is en ook gelijkwaardig behandeld wordt. Voor iedereen moeten dezelfde regels gelden in dezelfde mate. Een cultuursector die inclusief is, draagt op deze manier op volle kracht mee met dit uitgangspunt. Juist in een stad waar het begrip diversiteit een sterk verankerde plaats heeft, biedt het kansen en mogelijkheden voor nieuwe ontwikkelingen en innovatie (Gemeente Rotterdam, 2019).

Amsterdam heeft in 2019 haar toekomstig beleid in ‘Hoofdpijnen in Kunst en Cultuur: De kracht van Kunst en Cultuur (2019) voor de periode 2021 -2024 gepresenteerd. Amsterdam omschrijft zichzelf in de nieuwe nota als een stad wat een indrukwekkend verleden heeft en tevens de dynamiek, vernieuwing en het experimentele bevat van de toekomst. Kunst is volgens de gemeente Amsterdam een onmisbare factor in het leven en is een verrijking op alles wat de stad gaande is. Tevens draagt de gemeente ook hier naar voren dat de kunst- en cultuursector in Amsterdam als geheel, in publiek, programma en personeel een afspiegeling is van de stad Amsterdam.

Samenvatting

Te zien is dat vooral in het aankomend beleid de gemeente Rotterdam meer inzet wil tonen op het gebied van inclusiviteit. Dit heeft ten opzichte van de vorige beleidsperiode een prominentere plek gekregen binnen het cultuurplan en de gemeente erkent dat inclusiviteit een thema is wat onlosmakelijk met de stad Rotterdam te maken heeft. Amsterdam daarentegen zet voor de aankomende periode meer in op het onderwerp internationaliteit, experiment en vernieuwing. Hierin heeft het begrip inclusiviteit een wat minder aanwezige rol gekregen.

5.3 Beleidsinstrumenten voor een inclusief cultuurbeleid

5.3.1 Analyse van de beleidsinstrumenten

Met onderstaand overzicht is geprobeerd inzichtelijk te maken met welke beleidsinstrumenten beide gemeentes cultuur mogelijk maakt voor haar inwoners. In dit onderzoek zijn enkel de beleidsinstrumenten meegenomen die in de doelstellingen van de gemeenten als beleidsinstrument op zichzelf kunnen worden ingezet om inclusiviteit te bevorderen. Deze gegevens kunnen weer bijdragen aan het beantwoorden van de derde onderzoeksvraag. Voor de indeling van sturingsmodellen is gebruik gemaakt van de typologie van Swanborn en Wijn (zie Hoofdstuk 3.7).

Tabel 9.

Beleidsinstrumenten per gemeente en sturingsmodel

Beleidsinstrumenten:	Gemeente Amsterdam:	Gemeente Rotterdam:	Soort sturingsmodel:
Cultuurnota	Hoofdpijnen Kunst en Cultuur (2017) en Hoofdpijnen Kunst en Cultuur <i>De kracht van kunst en cultuur</i> (2019)	Cultuurplan <i>Reikwijdte en Armslag</i> (2017) en <i>Stad in transitie, cultuur in verandering</i> (2019)	Zowel communicatief, economisch als juridisch
Financiële voorzieningen	-subsiëring (Amsterdamse Fonds voor de Kunst (AFK) behandelt en honoreert de subsidieaanvragen)	-subsiëring (De Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur, de RKCC, adviseert de gemeente Rotterdam over de toewijzing van de subsidies maar heeft zelf geen budget.)	Economisch
	Amsterdamse Kunstraad	Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur.	Communicatief /Juridisch

Overleg met culturele veld	Amsterdamse Fonds voor de Kunsten		
Gemeentelijk informatiebeleid	Via websites, citymarketing, kunstraden en accounthouders bij de gemeente	Via websites, citymarketing, kunstraden en accounthouders bij de gemeente	Communicatief

5.3.2 cultuurbeleidsinstrumentarium in Rotterdam en Amsterdam

Cultuurnota

Het cultuurplan van de gemeente Rotterdam omschrijft met haar beleidsnota op zijn minst twee sturingsmodellen, namelijk het communicatieve en het economische sturingsmodel. Door aan te geven welke instellingen en projecten recht hebben op subsidie vanuit de gemeente, toont de gemeente zich als beheerder van het gesubsidieerde culturele aanbod van de stad. Tevens wordt het communicatieve aspect van de nota ingezet door uitgebreid te omschrijven wat de visie is van de gemeente Rotterdam op het culturele aanbod en op welke manier culturele instellingen dit kunnen invullen voor hun organisatie.

Financiële voorzieningen

Het grootste beleidsinstrument wat de gemeente Rotterdam inzet in haar cultuurbeleid is het verstrekken van subsidie, het economische sturingsmodel. Deze staat, volgens correspondent D van de gemeente Rotterdam met stipt op nummer 1. Om aanvragen toegankelijker en daarmee inclusiever te maken, probeert de gemeente Rotterdam met verschillende vormen van subsidie aanvragen te werken.

Een voorbeeld van inclusief subsidie aanvragen is Pitcher Perfect:

Dat is een manier om subsidie aan te vragen als je minder schriftelijke vaardigheden hebt. Dan kunnen plannen onderling worden gepitched en ook tussen de deelnemers onderling wordt dan besloten wie wel of geen geld krijgt voor het gepitchde plan.

Bron: Persoonlijke correspondentie gemeente Rotterdam, 8 april 2020

Dit is dan een systeem zonder commissies en abstractheden en daarmee wat begrijpelijker voor mensen met minder schriftelijke vaardigheden. (Persoonlijke communicatie gemeente Rotterdam, 8 april 2020).

Toch ziet de gemeente ook een belangrijke rol voor haarzelf als organisatie weggelegd met betrekking tot invloed op beleid en beleidsinstrumenten: *En dan nog een ander aspect, zolang wij zelf als afdeling een witte afdeling zijn, voldoen wij zelf ook natuurlijk niet aan wat wij van onze instellingen vragen. Qua personeelsbestand zijn wij best wel een monocultuur. Dat heeft tijd nodig, je hebt niet zomaar formatieplaatsen tot je beschikking. Je moet dus altijd wachten om te groeien totdat er iemand weggaat. En het tweede is dat je je er ook bewust van moet zijn dat je op een andere manier moet werven, moet kijken. Bij ons vraagt dat best wel een andere attitude. Iedereen heeft toch een bepaalde manier van werken en kijken. Dat hebben we allemaal. En je moet je er dan ook bewust van zijn dat je op die manier kijkt en werkt. Ik denk dat dit bewustzijn bij de gemeente, bij de meeste gemeenten inmiddels, wel aanwezig is dat je daar na moet kijken. Maar goed, dat kost tijd. (Interview respondent C, 2020)*

Overleg met het culturele veld

Het belangrijkste uitgangspunt voor de gemeente Amsterdam is dat een zo breed mogelijke visie over kunst en cultuur wordt ontwikkeld met een bijpassend instrumentarium (Gemeente Amsterdam, 2016). Er komt extra aandacht voor het vraag-aanbod gehalte van cultuur in de stad. Verder onderschrijft de gemeente Amsterdam het belang voor de stad om aantrekkelijk te zijn voor jonge, creatieve talenten. Om deze talenten meer ruimte te geven is het volgens de gemeente van belang om de doorstroom en instroom van talenten beter te benutten en toptalent(excellentie) de ruimte te geven. Om diversiteit en kleinschalige buurtinitiatieven een kans te geven en daarmee tegelijkertijd de druk op het stadcentrum te willen verminderen, wordt ingezet op de lokale waarde voor het culturele klimaat. Een zogeheten meerpolige stad zou het uitgangspunt moeten zijn voor het kunst- en cultuurbeleid voor de aankomende tijd (Gemeente Amsterdam, 2016) en niet alleen maar een centraal gelegen kern van cultureel aanbod.

De systematiek van het kunstenplan kan volgens de gemeente Amsterdam een waardevolle aanvulling gebruiken ten opzichte van enkel de vierjarige regeling. Volgens de gemeente leidt

de huidige planning voor meer complexiteit richting instellingen om hun doelen te behalen en initiatieven een kans te geven (Gemeente Amsterdam, 2016). Net als bij de gemeente Rotterdam is het beleidsinstrument van cultuurbeleid het verstrekken van subsidies. Toch stelt de gemeente Amsterdam aanvullende eisen om ervoor te zorgen dat aanvragers bepaalde normen en waarden meenemen in hun subsidieaanvraag. De gemeente Amsterdam vraagt aan instellingen of zij in hun subsidieaanvraag de Code Diversiteit en Inclusie willen verwerken om aan te tonen of op zijn minst aandacht te geven aan het onderwerp inclusiviteit. Zo laten ze de regie voor kwaliteitsafspraken voor een groot deel bij de instellingen zelf en beoordelen en evalueren de instellingen en hun aanvragen op basis van de doelen en eisen die zij zelf hebben opgesteld. De gemeente Amsterdam zegt hierover het volgende: *instellingen hebben er gewoon baat bij dat zij in kaart weten te brengen waar hun bezoekers in geïnteresseerd zijn. Instellingen hebben natuurlijk ook de taak om zich te verhouden tot hun publiek. Zij hebben daar natuurlijk zelf ook een grote rol in en wij gaan ze van bovenaf niet opleggen wat ze wel of niet moeten doen. Maar wij proberen met het beleid wel ervoor te zorgen dat heel veel instellingen nadenken wie zij kunnen bereiken met hun cultuur, programmering* (Persoonlijke communicatie, 20 april 2020)

Het belangrijkste uitgangspunt voor de gemeente Amsterdam is dat een zo breed mogelijke visie over kunst en cultuur wordt ontwikkeld met een bijpassend instrumentarium (Gemeente Amsterdam, 2016).

De systematiek van het kunstenplan kan volgens de gemeente Amsterdam een waardevolle aanvulling gebruiken ten opzichte van enkel de vierjarige regeling. Volgens de gemeente leidt de huidige planning voor meer complexiteit richting instellingen om hun doelen te behalen en initiatieven een kans te geven (Gemeente Amsterdam, 2016). Door flexibiliteit de ruimte te geven in de regelingen voor de culturele instellingen kan plaats gemaakt worden voor het opstarten van nieuwe initiatieven, samenwerking en innovatie (Gemeente Amsterdam, 2016).

Gemeentelijk informatiebeleid

Naast de vierjarige regeling biedt het Amsterdamse Fonds voor de Kunsten, die ook subsidies verstrekt, ruimte voor tweejarige plannen en aanvullende projectsubsidies (AFK, 2019). Net als bij de gemeente Rotterdam is hét beleidsinstrument van cultuurbeleid het verstrekken van subsidies. Toch stelt de gemeente Amsterdam aanvullende eisen om ervoor te zorgen dat

aanvragers bepaalde normen en waarden meenemen in hun subsidieaanvraag. De gemeente Amsterdam vraagt aan instellingen of zij in hun subsidieaanvraag de Code Diversiteit en Inclusie willen verwerken om aan te tonen of op zijn minst aandacht te geven aan het onderwerp inclusiviteit. Zo laten ze de regie voor kwaliteitsafspraken voor een groot deel bij de instellingen zelf en beoordelen en evalueren de instellingen en hun aanvragen op basis van de doelen en eisen die zij zelf hebben opgesteld.

De gemeente Amsterdam zegt hierover het volgende: *Instellingen hebben er gewoon baat bij dat zij in kaart weten te brengen waar hun bezoekers in geïnteresseerd zijn. Instellingen hebben natuurlijk ook de taak om zich te verhouden tot hun publiek.* (Persoonlijke communicatie, 20 april 2020)

Samengevat

De gemeente Rotterdam geeft aan zelf meer stappen te willen zetten op het gebied van inclusiviteit. Dit is te merken doordat zij bijvoorbeeld meer rekening houden met de toegankelijkheid voor het aanvragen van projectsubsidies. De gemeente Amsterdam vraagt juist aan haar instellingen of zij meer en duidelijker de Code Diversiteit en Inclusie in hun projectplannen kunnen verwerken. De consequenties voor het ontbreken van de code in de projectplannen kan leiden tot het mislopen van een subsidie. Amsterdam stuurt hierin wat sterker op de code aan terwijl Rotterdam meer vanuit de eigen organisatie probeert inclusiviteit op de kaart te brengen. Ook geeft de gemeente aan dat het hebben van een monocultuur op de afdeling Cultuur zelf niet altijd een positief uitgangspunt kan zijn bij het ontwikkelen van beleid en zij geven ook aan dat zoiets moet veranderen, maar dat dit tijd zal kosten.

Conclusie

Beide steden sturen aan op inclusief cultuurbeleid. Amsterdam legt hierbij de regie of het initiatief meer bij de culturele instellingen zelf en Rotterdam biedt meer ondersteuning voor de instellingen die aanvragen willen doen voor meerjarige of projectsubsidies. Zij benaderen hierbij het inclusiviteitsvraagstuk meer vanuit de instellingen zelf en proberen hiermee ook sneller eenheid en wat meer gelijkheid te creëren. Amsterdam moet dit nu per individueel project beoordelen en toetsen aan de andere projecten.

6. Conclusie en aanbevelingen

In dit laatste hoofdstuk wordt de onderzoeksvraag beantwoord met behulp van de antwoorden op de deelvragen die in het theoretisch kader zijn opgesteld. Na het beantwoorden van de deelvragen en hoofdvraag komt de discussie aan bod en de beperkingen die zich hebben geopenbaard ten tijde van het onderzoek. Afsluitend wordt een advies gegeven over het gemeentelijk cultuurbeleid en haar rol in het genereren van inclusief cultuuraanbod. Tevens wordt een advies gegeven voor een eventueel vervolgonderzoek.

6.1 Antwoord op de hoofdvraag

In het begin van dit onderzoek is de hoofdvraag *“Hoe maken de steden Rotterdam en Amsterdam met gemeentelijk cultuurbeleid inclusief gesubsidieerd cultuuraanbod voor hun inwoners mogelijk en hoe zijn de verschillen tussen beide steden te verklaren?”* gesteld. Met het beantwoorden van de deelvragen wordt hierop geprobeerd een antwoord gegeven.

Om de eerste deelvraag, *Hoe verschilt de beleidscontext van het cultuurbeleid in Rotterdam en Amsterdam?* te kunnen beantwoorden is het belangrijk geweest om een bredere context voor over de beide steden weer te geven. Voor beide steden is een analyse gemaakt waarbij geprobeerd is inzicht te geven in zaken als bewonersaantallen, inkomensgegevens, opleidingsniveau, werkgelegenheid etc. Zaken die de leefbaarheid en het karakter van een stad in grote mate bepalen. Een tweede onderdeel welke heeft bijgedragen in het inzichtelijk maken van het lokale karakter van de steden zijn de coalitieakkoorden geweest die na de gemeenteraadsverkiezingen in 2018 tot stand zijn gekomen.

Wat een duidelijk verschil is, is dat Amsterdam een grotere focus heeft op het onderwerp internationalisering en Rotterdam juist meer vanuit de inwoners zelf de bevolking wil betrekken in het maatschappelijke leven. Amsterdam heeft meer een blik gericht op de stad en daarbuiten, Rotterdam probeert meer vanuit binnenuit de samenwerking op te zoeken. Dit is ook te merken in de manieren waarop culturele instellingen in beide steden subsidieaanvragen doen. De gemeente Rotterdam ondersteunt de aanvragers meer terwijl Amsterdam een meer facilitair beleid heeft. Dit zorgt ervoor dat Amsterdam vaker en meer projecten aan elkaar moet toetsen op de *soft law* dat de projectsubsidies de Code Diversiteit en Inclusie moeten bevatten, want anders lopen zij subsidie mis.

De tweede deelvraag, *Wat zijn de verschillen in doelstellingen als het gaat om inclusiviteit en diversiteit in het Rotterdamse en Amsterdamse cultuurbeleid?* Laat een aantal verschillen maar ook overeenkomsten zien. In het theoretisch kader is gesproken over het belang van inclusiviteit van mensen die in groepen met elkaar samenleven. In beide gemeenten is te zien dat zij proberen zoveel mogelijk in te spelen op de belangen van de verschillende actoren en in die zin proberen zij dan ook in te zetten op een breed gedragen beleid waar verschillende partijen zich in kunnen vinden.

De derde deelvraag was *Welke verschillende beleidsinstrumenten worden ingezet om deze doelstellingen te bereiken?* Beide gemeenten stellen cultuurnota's op die zowel een informatief als financieel karakter hebben met betrekking tot het inzetten van beleidsinstrumenten. Beide gemeenten verschillen onderling niet in het aantal beleidsinstrumenten welke zij in kunnen en mogen zetten op cultureel beleid. Wat een sterker verschil is, is de manier waarop Rotterdam zijn doelgroep in kaart heeft weten te brengen met een commerciële techniek, namelijk doelgroep segmentatie op basis van consumentengedrag en inwoners door dataonderzoek en koopgedrag. Hierbij zijn profielen gemaakt van inwoners van de stad die heel specifiek aangeven wat de voorkeuren en interesses zijn van de inwoners van een stad. De gemeente Amsterdam heeft zulke gedetailleerde gegevens nog niet in haar bezit maar heeft wel aangegeven naar Rotterdam te kijken in de manier waarop zij hun doelgroepen in kaart brengen. Op het moment dat doelgroepen en interesses beter bekend zijn, kan specifiek beleid worden ontwikkeld die goed aansluit op de doelgroep die je wil bereiken. Dit refereert ook weer aan het belang wat Swanborn (2007) benadrukt met een netwerk-beleid waarbij de belangen van zoveel mogelijk actoren worden meegewogen.

De vierde deelvraag, *welke aanbevelingen en overwegingen voor de beleidsvorming in de beide steden kunnen op basis van de opgedane kennis worden gegeven?* kan worden beantwoord met het volgende conclusie: Doelgroepsegmentatie is een manier om inzichtelijk te maken waar de interesses en behoeften liggen van de inwoners van een stad. Rotterdam heeft deze segmentatiemethode reeds eerder in haar huidige beleidsproces toegepast en kan hierdoor haar beleid wat sneller toespitsen op de doelgroepen die zij wil aanspreken. Amsterdam heeft hierin ook zelf aangegeven graag het voorbeeld te willen volgen van

Rotterdam op dit gebied omdat ook zij denken dat het sneller inzichtelijk maken van doelgroepen kan bijdragen op het doelgericht ontwikkelen en uitvoeren van beleid.

De gemeente Rotterdam heeft heel specifiek aangegeven dat zij binnen de eigen cultuurafdeling niet zouden voldoen aan de doelstellingen die de Code Diversiteit en Inclusie onderschrijft. De hoofdvraag kan in dat opzicht dan ook worden beantwoord door te concluderen dat beide gemeenten veel mogelijkheden en voorzieningen hebben om inclusief gesubsidieerd cultuuraanbod voor hun inwoners mogelijk te maken maar dat het hierin belangrijk is om inzichtelijk te hebben welke groepen je als gemeente wil bereiken en welke eisen je stelt aan zowel doelstellingen als beleidsinstrumenten die je inzet. Ook is het van belang om te kijken naar hoe de organisatie zelf is ingericht op het inclusiviteitsvraagstuk en of daarmee zicht is op de verschillende belangen en wensen van een steeds diverser wordende samenleving.

6.2 Aanbevelingen

6.2.1. Praktische aanbevelingen

Beide steden laten ambitie zien in hun aanpak om inclusiviteit voor hun inwoners mogelijk te maken. Dit is te zien aan de thema's die bijvoorbeeld in beide coalitieakkoorden zijn genoemd. Echter is dit onderzoek beperkt geweest tot twee steden. Om een breder en wellicht objectiever beeld te kunnen krijgen over gemeentelijk cultuurbeleid en haar rol in inclusief cultuuraanbod luidt de aanbeveling dan ook om dit onderzoek op een grotere schaal uit te voeren en hierbij kwantitatieve onderzoeksmethoden niet te schuwen. Voor een exploratief en klein onderzoek zoals hetgeen wat voor u ligt zijn kwalitatieve onderzoeksmethoden geschikt omdat zij een diepere kijk geven in de motivering achter de cijfers.

6.2.2. Aanbeveling eventueel vervolgonderzoek

Dit onderzoek probeert in kaart te brengen hoe inclusiviteit een plek krijgt in het gesubsidieerd cultuuraanbod binnen twee grote steden. Gekozen is voor een onderzoek tussen de twee steden Rotterdam en Amsterdam. Beide steden behoren tot het G4-samenwerkingsverband, wat verder uit de steden Den Haag en Utrecht bestaat. Voor een vervolgonderzoek zou het van toegevoegde waarde zijn om te onderzoeken hoe het gemeentelijk cultuurbeleid voor inclusiviteit kan zorgen in meerdere grote steden en te onderzoeken hoe een stedelijk karakter bijdraagt aan een inclusieve culturele sector in een stad. Dit onderzoek heeft een

kwalitatief karakter en om dergelijk onderzoek op grotere schaal vorm te geven is het aan te bevelen om de onderzoeksmethodiek een meer kwantitatief karakter mee te geven.

Omdat dit onderzoek zich tevens beperkt tot twee gemeenten, kunnen geen uitspraken worden gedaan over alle gemeenten in Nederland. Ook is de keuze voor respondenten een beperking. Om precies dezelfde uitkomst in dit onderzoek te genereren zou moeten worden voorkomen dat andere respondenten dan de reeds geselecteerde respondenten voor dit onderzoek worden betrokken. Echter biedt de huidige selectie voldoende mogelijkheden tot inzicht in het gemeentelijk cultuurbeleid van de geselecteerde gemeenten.

Literatuurlijst

Alle cijfers Amsterdam. (2020). *Informatie gemeente Amsterdam*. Geraadpleegd op 23 februari 2019, van <https://allecijfers.nl/gemeente/rotterdam/>

Alle cijfers Rotterdam. (2020). *Informatie gemeente Rotterdam*. Geraadpleegd op 23 februari 2019, van <https://allecijfers.nl/gemeente/rotterdam/>

Ashikali, T., Groeneveld, S., & Kuipers, B. (2020). The role of inclusive leadership in supporting an inclusive climate in diverse public sector teams. *Review of Public Personnel Administration*.

Brewer, M.B. (1991). The Social Self: On Being the Same and Different at the Same Time. *Personality & Social Psychology Bulletin*, 17(5), 475-482.

CBS.(2017). De economieën van Amsterdam en Rotterdam met elkaar vergeleken. Geraadpleegd op 16 november 2020, via <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2017/19/de-economieen-van-amsterdam-en-rotterdam-vergeleken>

CBS. (2019). *Bevolkingsgegevens*. Geraadpleegd op 3 januari 2020, van <https://www.cbs.nl/nl-nl/maatschappij/bevolking>

CBS. (2019). *Gemeentegrootte en stedelijkheid*. Geraadpleegd op 3 mei 2020, van <https://www.cbs.nl/nl-nl/onzediensten/methoden/classificaties/overig/gemeentegrootte-en-stedelijkheid>

Coalitieakkoord Gemeente Amsterdam. (2018). *Coalitieakkoord Een nieuwe lente en een nieuw geluid*. Geraadpleegd op 22 september 2020, van <https://www.amsterdam.nl/bestuur-organisatie/volg-beleid/coalitieakkoord-uitvoeringsagenda/>

Coalitieakkoord gemeente Rotterdam. (2018). *Coalitieakkoord Nieuwe energie voor Rotterdam*. Geraadpleegd op 20 september 2020, via <https://www.rotterdam.nl/bestuur-organisatie/college-van-benw/>

Code Diversiteit en Inclusie. (2020). *Ruimte voor elkaar in de cultuur*. Geraadpleegd op 29 april 2020, van <https://codedi.nl/>

Erasmus Universiteit. (2020). *Onderzoeksrapport inclusiviteit Rotterdamse cultuursector*. Geraadpleegd op 6 maart 2020, van <https://www.eur.nl/nieuws/inclusiviteit-de-rotterdamse-kunst-en-cultuursector>

Gemeente Amsterdam. (2016). *Hoofdpijnen kunst en cultuur 2017-2020*. Geraadpleegd op 23 november 2019, van <https://www.amsterdam.nl/kunst-cultuur/kunstenplan/>

Gemeente Amsterdam. (2019). *Hoofdpijnen kunst en Cultuur 2021-2024*. Geraadpleegd op 7 december 2019, van <https://www.amsterdam.nl/kunst-cultuur/kunstenplan/>

Gemeente Rotterdam. (2016). *Cultuurplan 2017-2020*. Geraadpleegd 23 november 2019, van <https://www.rotterdam.nl/vrije-tijd/cultuurplan-2017-2020/>

Gemeente Rotterdam. (2019). *Cultuurplan 2021-2024*. Geraadpleegd op 5 december 2019, van <https://www.rotterdam.nl/bestuur-organisatie/cultuurplan-2021-2024/>

Gemeente Rotterdam. (2020). *Relax, dit is Rotterdam stadsprofiel Gemeente Rotterdam*. Geraadpleegd op 26 oktober 2020, van <https://www.rotterdam.nl/wonen-leven/relax-dit-is-rotterdam/>

Hoogen, Q. van den. (2014). New local cultural policy evaluation methods in the Netherlands: status and perspectives. *International Journal of Cultural Policy*, 20(5), 613-636.

Iamsterdam. (2020). *Kerncijfers en toolkit gemeente Amsterdam*. Geraadpleegd op 24 oktober 2020, van <https://www.iamsterdam.com/nl/over-ons/amsterdam-en-partners/onderzoek-en-kennis/kerncijfers-en-toolkit>

Jansen, Wiebren S, Otten, Sabine, Van der Zee, Karen I, & Jans, Lise. (2014). Inclusion: Conceptualization and measurement. *European Journal of Social Psychology*, 44(4), 370-385.

Kanter, R. M. (1977). Men and women of the corporation. In M. J. Handel (Red.), *The sociology of organizations: Classic, contemporary, and critical readings* (pp. 381–396). SAGE.

Van Meerkerk, Edwin, & Van den Hoogen, Quirijn Lennert. (2018). *Cultural Policy in the Polder*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Miller, T., & Yudice, G. (2002). *Cultural Policy*. Londen: SAGE, pp. 246

MRA. (2018). *Meer dan de delen. Regioprofiel Metropool Amsterdam*. Geraadpleegd op 23 juli 2020, van <https://www.metropoolregioamsterdam.nl/wp-content/uploads/2019/11/Meer-dan-de-delen-Cultuurprofiel-MRA.pdf>

Neuman, W. (2014). *Social research methods: Qualitative and quantitative approaches*. . Pearson.pp.

Nordisk Kulturfakta. (2018). *Kulturstatistik i Norden en forstudie*. Geraadpleegd op 23 januari 2020, van www.kulturanalysnorden.se

NWO. (2019). *Inclusiviteit in kunst en cultuur: impliciete associaties als expliciete drempel*. Geraadpleegd op 24 juni 2020, van <https://www.nwo.nl/onderzoek-en-resultaten/onderzoeksprojecten/i/57/32757.html>

OCW in cijfers. (z.j.). *Culturele basisinfrastructuur*. Geraadpleegd op 13 april 2019, van <https://www.ocwincijfers.nl/cultuur-media/cultuur/cultuur-algemeen/culturele-basisinfrastructuur>

Onderzoek 010. (2018). Feitenkaart opleidingsniveau 2018. Geraadpleegd op 23 december 2020, van

<https://onderzoek010.nl/handlers/ballroom.ashx?function=getupload&file=Feitenkaart%20Opleidingsniveau%202018-voorl.pdf&rnd=0.10707413792982551>

Oosterbaan Martinius, W. (1990). *Schoonheid, welzijn, kwaliteit : Kunstbeleid en verantwoording na 1945*. 's-Gravenhage: Schwartz-SDU.

Parool. (2018). *Amsterdam heeft grootste culturele aanbod van Nederland*. Geraadpleegd op 25 oktober 2019, van. <https://www.parool.nl/nieuws/amsterdam-heeft -grootste-culturele-aanbod-van-nederland~bad71138/?referer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>

Raad voor Cultuur. (2019). *Advies Cultuurbestel 2021-2024*. Geraadpleegd op 14 april 2019, van <https://www.cultuur.nl/upload/documents/tinymce/Cultuur-dichtbij-dicht-bij-cultuur.pdf>

Regionale Cultuurindex. (z.j.). *Regionale cultuurindex*. Geraadpleegd op 22 oktober 2019, via <https://www.boekman.nl/regionale-cultuurindex/>

Regioprofiel Rotterdam. (2018). *Volle Vaart. Cultuurprofiel Rotterdam en regio*.

Geraadpleegd op 24 juli 2020, van

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2018/12/20/rotterdam>

Rijksoverheid. (2018). *Cultuur in een open samenleving. Uitwerking van de plannen in het regeerakkoord over de waarde van cultuur*. Geraadpleegd op 26 maart 2020, van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2018/03/12/cultuur-in-een-open-samenleving>

Rotterdam Festivals. (2019). *Cultuur en publiek bij elkaar gebracht*.

Onderzoeksrapportage cultuur en publieksbereik binnen de stad Rotterdam.

Geraadpleegd op 22 maart 2020 via

https://zakelijk.rotterdamfestivals.nl/drupal/media//sites/default/files/2019-09/RF_publicatie-rotterdam-cultuur-en-publiek.pdf?undefined=

RRKC. (2019). *Rotterdamse cultuurvisie: Cultuur ondersteunt de veranderingen in de stad*.

Geraadpleegd op 23 juni 2020, van [https://www.rrkc.nl/wp-](https://www.rrkc.nl/wp-content/uploads/2019/06/Bijlage-8-Rotterdamse-Cultuurvisie.pdf)

[content/uploads/2019/06/Bijlage-8-Rotterdamse-Cultuurvisie.pdf](https://www.rrkc.nl/wp-content/uploads/2019/06/Bijlage-8-Rotterdamse-Cultuurvisie.pdf)

SCP. (2018). *Het Culturele leven. Rapport over Cultureel leven in Nederland*. Geraadpleegd op

3 januari 2020, van <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2018/11/08/het-culturele-leven>

Shore, L. M., Randel, A. E., Chung, B. G., Dean, M. A., Holcombe Ehrhart, K., & Singh, G. (2011). *Inclusion and diversity in work groups: A review and model for future research*. *Journal of management*, 37(4), pp.1262-1289.

Swanborn, P.G. (2007). *Evalueren: Het ontwerpen, begeleiden en evalueren van interventies: Een methodische basis voor evaluatie-onderzoek*. Amsterdam: Boom.pp.15,63-79,97-115

Swanborn, P.G. (2017). *Kwalitatief onderzoek en exploratie*. Geraadpleegd op 22 mei, van https://www.tijdschriftkwalon.nl/inhoud/tijdschrift_artikel/KW-09-2-2/Kwalitatief-onderzoek-en-exploratie

Throsby, D. (2010). *The economics of cultural policy*. Cambridge: Cambridge University Press. pp. 14-31

UNESCO. (2001). UNESCO Universal Declaration on Cultural Diversity. Geraadpleegd op 19 januari 2020, van http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13179&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

UNESCO. (1982). *World Conference on Cultural Policies: Final Report. Mexico City, 26 July – 6 August 1982*. Paris: UNESCO.

VNG. (2019). *Raad voor Cultuur wil stevige rol voor de regio's*. Geraadpleegd op 14 april 2019, van <https://vng.nl/onderwerpenindex/cultuur-en-sport/cultuur-kunst-en-kunstenaars/nieuws/raad-voor-cultuur-wil-stevige-rol-voor-de-regios>

Wijn, C. (2003). *Gemeentelijk Cultuurbeleid – een handleiding*. Geraadpleegd op 23-januari 2020, van <https://docplayer.nl/7437851-Gemcultuur-09-05-2003-14-09-pagina-1-gemeentelijk-cultuurbeleid-een-handleiding-cor-wijn.html>

Zapata-Barrero, R. (2016). Diversity and cultural policy: cultural citizenship as a tool for inclusion. *International Journal of Cultural Policy*, 22, 534–552.
<https://doi.org/10.1080/10286632.2015.1015533>

Bijlagen

Bijlage 1 – Lijst respondenten

Organisatie	Functie respondent	Datum	Tijd	Duur
Gemeente Rotterdam	Beleidsadviseur Kunst en Cultuur	6 april 2020	15.30 uur	48.50 min.
Gemeente Rotterdam	Beleidsadviseur Cultuur	8 april 2020	10.00 uur	33.16 min.
Gemeente Amsterdam	Beleidsadviseur Kunst en Cultuur	14 april 2020	n.v.t. (Schriftelijke respons)	n.v.t.
Gemeente Amsterdam	Beleidsadviseur Kunst en Cultuur	20 april 2020	10.00 uur	48.16 min.
Binoq Atana	Directeur	19 september 2020	n.v.t. (Schriftelijke respons)	n.v.t.
AFK*	Stafmedewerker	10 april 2020	11.00 uur	48.22 min.
VSC**	Programmamanager Diversiteit & Inclusie	22 september 2020	n.v.t. (Schriftelijke respons)	n.v.t.

* *Amsterdamse Fonds voor de Kunsten*

** *Vereniging van wetenschapsmusea en Science Centers*

In het bovenstaande schema zijn de functies van de respondenten genoemd op de volgorde waarin de interviews hebben plaatsgevonden. De interviews zijn telefonisch en via schriftelijke respons afgenomen en de antwoorden van de respondenten zijn geanonimiseerd zodat de uitspraken niet aan een respondent terug te koppelen zijn.

Bijlage 2 – interviewschema

Begroeting (voorstellen, bedanken voor de medewerking)

Formele start van het interview

Onderwerp van het interview:

Cultuurbeleid binnen de gemeente Amsterdam of Rotterdam (hangt van de geïnterviewde af).

Hoofddoel interview:

Kwalitatieve gegevens genereren over een inclusief cultuurbeleid binnen twee grote steden.

Rollen in het interview:

Interviewer en geïnterviewde

Uitwerkingswijze interview:

Het interview zal door middel van transcriberen en een coderen worden uitgewerkt tot concrete onderzoeksresultaten

Bestemming bereikte resultaten uit het interview:

Resultaten zullen verwerkt worden in een eindonderzoek ten behoeve van het afstuderen van een masterstudie

Duur van het interview:

30-45 minuten max.

Navraag of het verhaal goed is begrepen door de geïnterviewde, zo nee, verklaar nader en bij bevestiging van geïnterviewde is de rol vastgesteld.

Start het interview door eerst toestemming te vragen voor het maken van geluidsopnames en voor het verwerken van de gegevens in het eindonderzoek.

Werk alle vragen in de rubrieken af en let op onderstaande punten:

- juist geformuleerde vragen
- goed luisteren naar het antwoord van geïnterviewde
- het antwoord van geïnterviewde evalueren tegen de gestelde (sub)doelen
- in geval van een negatief resultaat van de evaluatie doorvragen
- de antwoorden noteren (ook als de opnames meelopen)
- korte samenvatting
- bedank geïnterviewde voor inzet en medewerking
- afspraak maken voor een vervolginterview (indien van toepassing)

Afsluiting interview

Bijlage 3 – Interviewvragen medewerkers gemeenten

Inzicht in rol en werkzaamheden geïnterviewde

1. Wat is uw naam en functie?
2. Welke werkzaamheden voert u uit?

Beleidsprocessen binnen een publieke organisatie

3. Kunt u vertellen hoe gemeentelijk cultuurbeleid tot stand komt?
4. Welke doelstellingen worden gesteld bij het cultuurbeleid? Hoe komen deze doelstellingen tot stand?
5. Op welke manier zet de gemeente haar beleid in om de doelstellingen te kunnen behalen?
Wat gaat al goed? Wat kan beter?
6. Wat is de rol van de politiek in het gemeentelijk beleid?
7. Op welke manier worden subsidieaanvragen met betrekking tot cultuur binnen de gemeente beoordeeld?
8. Welke middelen zet de gemeente in om cultuur voor iedere inwoner beschikbaar te maken?
9. Hoe groot is het bereik van cultuur in de gemeente?

Het begrip inclusiviteit in gemeentelijk cultuurbeleid

10. Voldoet het huidige cultuuraanbod aan de nieuwe ontwikkelingen op het gebied van diversiteit en inclusie?
11. Zo ja, op welke manier? Zo nee, wat zou nodig moeten zijn in het huidige cultuurbeleid om deze wel divers en inclusief te maken?
12. Tegen welke uitdagingen/problemen loopt u aan met betrekking tot bereikbaarheid van cultuur?
13. Welke beleidsinstrumenten worden het meest ingezet om cultuuraanbod voor iedereen beschikbaar te maken?
14. Welke verbeterpunten ziet u zelf voor uw organisatie om een meer inclusief cultuuraanbod te genereren voor de inwoners van de gemeente? Wat gaat al wel goed?

Bijlage 4 – Interviewvragen medewerkers non-profit/particuliere organisatie

1. Wat is uw naam en functie?
2. Welke werkzaamheden voert u uit?
3. Kunt u vertellen hoe cultuurbeleid tot stand komt?
4. Welke doelstellingen worden gesteld bij cultuurbeleid? Waar worden deze doelstellingen op gebaseerd?
5. Heeft inclusiviteit een plek binnen deze doelstellingen? Zo ja, in welke mate?
6. Is te merken dat aandacht voor inclusiviteit in de culturele sector toeneemt? Zo ja, op welke manier?
7. Voldoet het huidige cultuuraanbod aan de nieuwe ontwikkelingen op het gebied van diversiteit en inclusie?
8. In hoeverre speelt subsidiering vanuit de overheid een rol in inclusiviteit van het culturele aanbod?
9. Tegen welke uitdagingen/problemen loopt u aan met betrekking tot bereikbaarheid van cultuur?
10. Welke beleidsinstrumenten worden het meest ingezet om cultuuraanbod voor iedereen beschikbaar te maken?
11. Welke middelen zet uw organisatie in om cultuur voor zoveel mogelijk mensen beschikbaar te maken?
12. Welke verbeterpunten ziet u zelf voor uw organisatie of organisaties in het algemeen om een meer inclusief cultuuraanbod te genereren voor de inwoners? Wat gaat al wel goed?

Bijlage 5 – lijst van gebruikte documenten voor documentanalyse

Om een documentanalyse te maken over inclusief cultuurbeleid van de steden Rotterdam en Amsterdam zijn de volgende zes documenten geraadpleegd:

1.
Hoofdpijnen Kunst en Cultuur 2017 – 2020
Gemeente Amsterdam
2.
De kracht van Kunst en Cultuur
Hoofdpijnen kunst en cultuur 2021 - 2024
Gemeente Amsterdam
3.
Reikwijdte & Armslag
Cultuurplan 2017 -2020
Gemeente Rotterdam
4.
Stad in transitie, cultuur in verandering
Cultuurplan 2021-2024
Gemeente Rotterdam
5.
De volgende stap. Kunst - Culturele Diversiteit en Inclusiviteit in Amsterdam
Amsterdamse Kunstraad, juni 2019
6.
De stad is meervoud – Oproep tot actie voor een inclusieve cultuursector
Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur, 13 mei 2019
7.
Meer dan de delen – Programma Kunst, Cultuur en Erfgoed
Regioprofiel Metropoolregio Amsterdam 2019 -2024
8.
Volle vaart – Cultuurprofiel Rotterdam en regio
Regioprofiel Rotterdam 2018
9.
Nieuwe energie voor Rotterdam
Coalitieakkoord Gemeente Rotterdam 2018-2022
10.
Een nieuwe lente, een nieuw geluid
Coalitieakkoord Gemeente Amsterdam 2018-2022

Bijlage 7 – Brief aan Raad voor Cultuur over adviesaanvraag 2021 - 2024

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

>Retouradres Postbus 16375 2500 BJ Den Haag

Raad voor Cultuur
Prins Willem Alexanderhof 20
2595 BE DEN HAAG

Erfgoed en Kunsten
Rijnstraat 50
Den Haag
Postbus 16375
2500 BJ Den Haag
www.rijksoverheid.nl

Contactpersoon
N.A. Driel
T +31 6 46 84 92 82
n.a.vandriel@minocw.nl

Onze referentie
1455350

Bijlagen
19

Datum 20 december 2018
Betreft adviesaanvraag stelsel 2021-2024

Geachte Raad,

Met deze brief vraag ik u om advies over het stelsel voor de periode 2021-2024. Bijgevoegd zijn de vijftien profielen van de stedelijke regio's en de gezamenlijke analyse van de overheden over deze profielen. De drie brieven van bestuurders die samenwerking onderzoeken, zijn eveneens bijgevoegd. Ik verzoek u uw advies uiterlijk 1 april 2019 uit te brengen.

De Raad voor Cultuur heeft zich bewezen als een onafhankelijk en deskundig adviseur van regering en Kamer. Ik zie uw advies met vertrouwen tegemoet.

de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,

Ingrid van Engelshoven

Bijlage 8 – Fragment bijlage adviesaanvraag minister OCW aan Raad voor Cultuur

Samenwerking tussen overheden¹

Gemeenten zijn verantwoordelijk voor zo'n 62% van het publieke geld voor cultuur. Het rijk neemt zo'n 27% voor zijn rekening, de provincies ruim 10%. Ik hecht aan de verantwoordelijkheid van het rijk zoals die in verschillende wetten is vastgelegd. De verschillende overheden hebben een eigen verantwoordelijkheid. Zo gaan gemeenten vooral over lokale voorzieningen, zoals podia, amateurkunst, bibliotheken en filmtheaters. Ook investeren zij in cultuurparticipatie en immaterieel erfgoed. Provincies spelen een overkoepelende rol bij onder meer cultuuronderwijs, erfgoed en bibliotheken. Het rijk is vooral verantwoordelijk voor culturele instellingen met een (inter)nationaal belang via de basisinfrastructuur en de cultuurfondsen, voor de rijkscollectie, rijksmonumenten, cultuuronderwijs en het bibliotheekstelsel. Ook in het internationaal cultuurbeleid is een belangrijke rol weggelegd voor het rijk. Het rijk financiert niet de exploitatie van bibliotheken, gemeentelijke of provinciale musea, schouwburgen en filmtheaters. Het rijk ondersteunt amateurkunst via het Fonds voor Cultuurparticipatie en het Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst. Bij de rol van het rijk hecht ik aan een goede spreiding over het hele land en een goede afstemming tussen aanbod en afname.

De komende tijd versterken de overheden in aanloop naar de periode 2021-2024 hun samenwerking. Dit gebeurt onder meer via de profielen die stedelijke regio's in samenwerking met het culturele veld hebben opgesteld. Bij deze brief vindt u de vijftien ingediende profielen en drie brieven van bestuurders die samenwerking in een regionaal verband onderzoeken. Overheden en het veld hebben voor deze profielen veel werk verzet. De profielen schetsten de gezamenlijke visie op cultuur in de regio, de uitdagingen, de wijze waarop de overheden door samenwerking oplossingen kunnen bieden voor de regio en de wijze waarop de plannen kunnen bijdragen aan het landelijke cultuurbeleid. Daarmee vormen de profielen een belangrijk bron voor het advies van de Raad en mijn uitgangspunten voor de periode 2021-2024.

Door de profielen kan ik bij de samenstelling van de basisinfrastructuur, zoals u ook heeft bepleit in uw verkenning *Cultuur voor stad, land en regio*, sterker rekening houden 'met de samenstelling en de behoefte van de bevolking, met de identiteit en verhalen uit de regio en met het lokale klimaat voor makers en kunstenaars'. De overheden hebben een gezamenlijke analyse gemaakt over de totstandkoming van de profielen en de kansen voor verdere samenwerking. Deze analyse is bijgevoegd.

De Kamerleden Ellemeet en Laan-Geselschap hebben de regering verzocht 'om (...) voor het einde van dit jaar een brede verkenning te doen naar passende stimuleringsregelingen ten behoeve van een betere samenwerking gericht op oplossingen van de door de Raad voor Cultuur gesignaleerde knelpunten'. De Raad signaleert in zijn sector adviezen de volgende algemene aandachtspunten:

- Afstemming subsidieafspraken en verantwoordingseisen van verschillende overheden.
- Sterker samenspel subsidies rijk, gemeenten en provincie, waardoor verschillende subsidies elkaar aanvullen.
- Stedelijke regio's dienen hun aandachtspunten voorafgaand aan de nieuwe periode kenbaar te maken. Aan de hand van de profielen kan het overleg tussen rijk en regio vorm krijgen. De Raad merkt op dat 'de profielen ook de mogelijkheid bieden om bij de boordeling van aanvragen rekening te houden met de inbedding van instellingen in de regio.'

Ik verzoek de Raad deze aandachtspunten bij zijn advies te betrekken.

¹ Adviesaanvraag Stelsel 2021 -2024, Rijksoverheid (2018).

Bijlage 9 – Kernpunten Cultuurprofielen Rotterdam en Amsterdam²

Samenwerkingsverband & Titel profiel	Kernpunten
Metropoolregio Amsterdam (MRA) <i>Meer dan de delen</i> Gemeenten: Aalsmeer, Almere, Amstelveen, Amsterdam, Beemster, Beverwijk, Blaricum, Bloemendaal, Diemen, Edam-Volendam, Gooise Meren, Haarlem, Haarlemmerliede- Spaarnwoude, Haarlemmermeer, Heemskerk, Heemstede, Hilversum, Huizen, Landsmeer, Laren, Lelystad, Oostzaan, Ouder-Amstel, Purmerend, Uithoorn, Velsen, Waterland, Weesp, Wijdemeren, Wormerland, Zaandam, Zandvoort, Provincie Noord-Holland, Provincie Flevoland, Vervoerregio Amsterdam	• De MRA biedt een omvangrijke schat aan culturele voorzieningen van lokale, nationale en internationale waarde, en bedient daarmee publiek uit de regio; binnen- en buitenland. De regio kent daarnaast een grote variatie aan waterrijke landschappen en een breed palet aan woonmilieus (grootstedelijk en landelijk), variërend van historische dorpskernen en stadscentra tot tuinsteden en nieuwe kernen. • Binnen de MRA brengt iedere kern zijn eigen kwaliteiten in, die gezamenlijk de regio tot een sterk geheel maken. Het culturele hart wordt gevormd door de verhalen, de tradities en de vernieuwingsdrift van de bevolking met haar bijzonder diverse samenstelling. Erfgoed is hierin een verbindende factor en identiteitsdrager in de MRA. Het programma Kunst, Cultuur en Erfgoed heeft twee primaire doelstellingen: het bevorderen van cultuurparticipatie in de gehele regio en het toekomstbestendig maken van de cultuur-en erfgoedsectoren.

² Bron: Aandachtspunten bij profielen van stedelijke regio's. Rijksoverheid, 2018

Rotterdam en regio <i>Volle vaart</i> Gemeenten: Rotterdam, Dordrecht	• Krachtige en snelgroeiende regio met breed, veelzijdig, gerenommeerd en spraakmakend cultuurlandschap. • Buitengewone dichtheid cultuurhistorisch erfgoed. • Uitdagingen op het gebied van groei, inclusiviteit, talentontwikkeling, educatie, benutten van erfgoed, ruimte voor makers en verdere versterking van de samenwerking. Op deze 7 onderwerpen gaan we de komende jaren intensief samenwerken in de regio en met het Rijk. Onze proeftuin komt hieruit voort: Ruimte voor creativiteit – naar een integrale gebiedsontwikkeling voor erfgoed en cultuur. Hiermee zetten we in op meer ruimte voor makers en het beter benutten van erfgoedlocaties voor cultuur.
--	---